

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

**MOKYKLŲ,
VYKLANČIŲ
BENDROJO
UGDYMO PROGRAMAS,
VEIKLOS KOKYBĖS
VERTINIMAS**

2017–2018

MŪKYKLŲ, VYKLANČIŲ BENDROJO UGDYMO PROGRAMAS, VEIKLOS KOKYBĖS VERTINIMAS

2017–2018

Vilnius, 2020

PARENGĖ:

Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus analitikai dr. Sandra Balevičienė, Jolanta Jevsejevienė, dr. Albinas Kalvaitis, dr. Svajonė Mikėnė, dr. Rima Zablackė;

Nacionalinės švietimo agentūros Mokyklų veiklos įsivertinimo ir tobulinimo skyriaus metodininkė Edita Gailiūtė.

TURINYS

ĮVADAS / 4

APIBENDRINIMAS / 8

1. MOKYKLŲ VEIKLOS IŠORINIO VERTINIMO REZULTATAI / 10

2. PAMOKOS KOKYBĖS IŠORINIO VERTINIMO REZULTATAI / 18

3. ORGANIZACINIAI PAMOKOS ASPEKTAI (TYRIMO REZULTATAI) / 28

4. PAŽANGOS SAMPRATA MOKYKLOSE (TYRIMO REZULTATAI) / 37

ŠALTINIAI / 48

ĮVADAS

Kaip apibrėžta Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, mokyklų veiklos įsivertinimas ir išorinis vertinimas vykdomi švietimo kokybei gerinti. Siekiant suteikti duomenimis pagrįstos informacijos, padėsiančios planuoti švietimo kokybės gerinimo priemones nacionaliniu, vietos ir instituciniu lygmeniu, šio leidinio 1 ir 2 dalyse pristatomi mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, 2017–2018 m. veiklos kokybės išorinio vertinimo duomenys, įvairiais pjūviais analizuojama vertintų mokyklų ir jose stebėtų pamokų kokybė. 3 ir 4 dalyse apžvelgiami dviejų atliktų tyrimų – *Švietimo kokybę gerinantys modernios pamokos aspektai Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose* ir *Pažangos samprata mokyklose* (remiantis 2017–2018 m. m. (2018 m.) mokyklų įsivertinimo duomenimis) – rezultatai.

Analizėje aptariami mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, 2017–2018 m. veiklos kokybės išorinio vertinimo duomenys. Tai laikotarpis, kai išorinis mokyklų veiklos kokybės vertinimas buvo organizuojamas ir atliekamas pagal atnaujintą tvarkos aprašą, o mokyklos savo veiklą įsivertino vadovaudamosi atnaujinta metodika. Abu minėti dokumentai buvo priimti 2016 m. Mokyklų išorinio vertinimo ir veiklos įsivertinimo sistemoje įvyko šie esminiai pokyčiai: buvo sumažintas sričių, temų, rodiklių skaičius, visi rodikliai buvo pergrupuoti ir tarpusavyje glaudžiau susieti priežasties ir padarinio ryšiais (1 lentelė). Pakito ir pamokos vertinimo objektai (2 lentelė).

1 lentelė. Vertinamų mokyklų veiklos sričių kaita

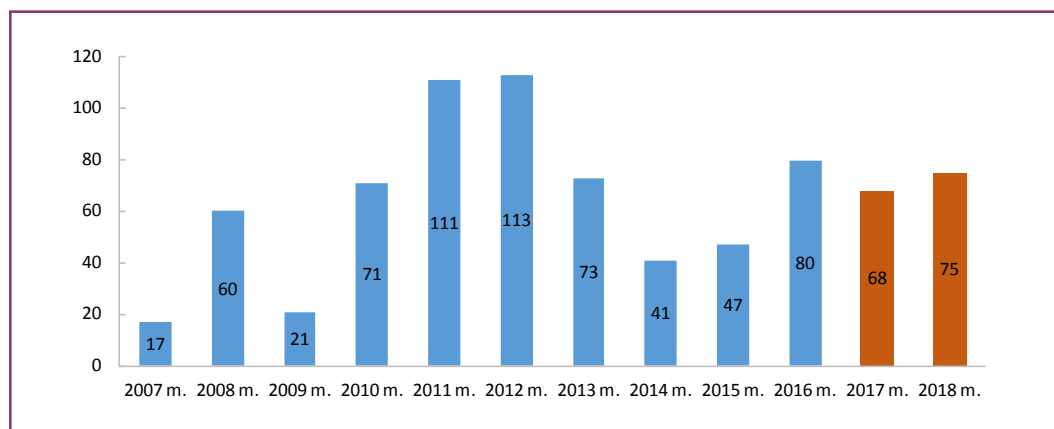
Iki 2016 metų – 67 rodiklių sistema, taikyta penkioms veiklos sritims:	Nuo 2017 metų – 25 rodiklių sistema, taikoma keturioms veiklos sritims:
<ol style="list-style-type: none">1. Mokyklos kultūra2. Ugdymas ir mokymasis3. Pasiekimai4. Pagalba mokiniui5. Mokyklos strateginis valdymas	<ol style="list-style-type: none">1. Rezultatai2. Ugdymas(is) ir mokinių patirtys3. Ugdymo(si) aplinkos4. Lyderystė ir vadyba

2 lentelė. Pamokos vertinimo objektų kaita

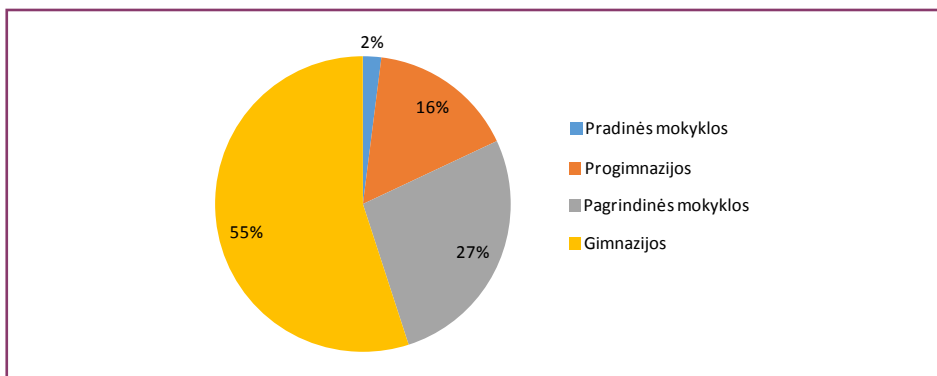
Iki 2016 metų	Nuo 2017 metų
<p>8 vertinimo objektai:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Pamokos planavimas ir organizavimas2. Mokymas3. Mokymasis4. Pagalba mokiniui5. Vertinimas6. Santykiai, tvarka, klasės valdymas7. Mokymosi aplinka8. Pasiekimai pamokoje	<p>5 vertinimo objektai:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Ugdymo(si) aplinkos2. Vadovavimas kiekvieno mokinio ugdymuisi3. Mokymosi patirtys4. Vertinimas ugdant5. Kiekvieno mokinio pažanga ir pasiekimai

Per 2017–2018 m., pagal atnaujintą išorinio vertinimo tvarką, iš viso buvo įvertintos 143 šalies mokyklos (68 mokyklos 2017 m. ir 75 – 2018 m.) (1 pav.), jose stebėta beveik 12 tūkst. pamokų. Per šį laikotarpį vertintos visų tipų mokyklos – didžiausią vertintų mokyklų imties dalį sudarė gimnazijos (daugiau kaip pusę vertintų mokyklų), o mažiausiai įvertinta pradinė mokyklų (2 proc.) (2 pav.). 2017–2018 m. vertintos mokyklos iš įvairių vietovių – didžiąją dalį sudarė miestelių ar kaimų mokyklos (daugiau kaip pusę vertintų mokyklų), mažiausią – miestų mokyklos (mažiau kaip penktadalį vertintų mokyklų) (3 pav.). Socialinį, ekonominį ir kultūrinį mokyklos kontekstą iš dalies parodo nemokamai maitinamų mokinių dalis mokykloje. Pagal šį rodiklį didžiausią 2017–2018 m. vertintų mokyklų dalį sudarė mokyklos, kuriose mokosi iki ketvirtadalio nemokamai maitinamų mokinių (daugiau kaip pusę vertintų mokyklų), mažiausią – mokyklos, kuriose nemokamai maitinama nuo 75 iki 100 proc. mokinių (2 mokyklos, sudariusios 1 proc. visų vertintų mokyklų) (4 pav.).

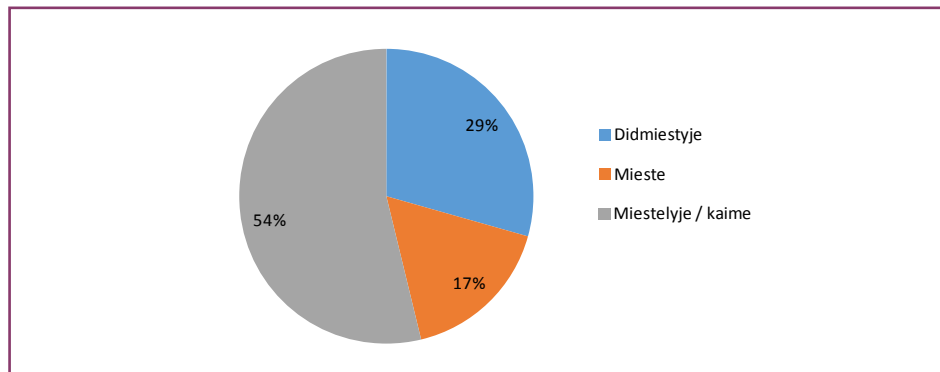
1 pav. Įvertintų bendrojo ugdymo programų teikiančių mokyklų skaičius

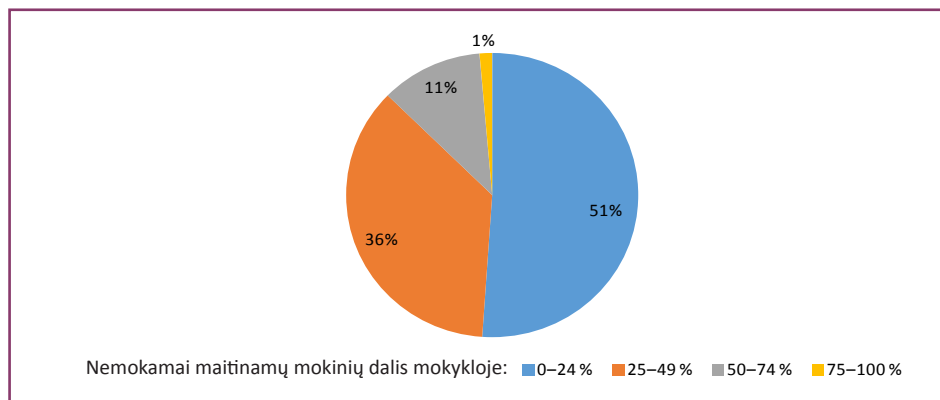
2 pav. Įvertintų mokyklų pasiskirstymas pagal tipus (dalis, proc.)

3 pav. Įvertintų mokyklų pasiskirstymas pagal vietovę (mokyklų dalis, proc.)

4 pav. Įvertintos mokyklos pagal jose besimokančių nemokamai maitinamų mokinių dalį (mokyklų dalis, proc.)

Nors 2017–2018 m. buvo vertintos įvairios mokyklos, tačiau pastebėtas mokyklų veiklos kokybės tendencijas ketinant taikyti nacionaliniu mastu, svarbu atkreipti dėmesį į kai kuriuos apribojimus. Visų pirma, atrenkant mokyklas išoriniam vertinimui buvo taikomi tam tikri kriterijai: pirmenybė turėjo būti skirta savivaldybėms, kuriose iki tol buvo įvertinta santykinai mažai mokyklų (mažiau nei 28–30 proc.); mokyklos turėjo būti ne pačios mažiausios (2017 m. – dirbo ne mažiau kaip 35 pedagoginiai darbuotojai, 2018 m. – mokėsi ne mažiau kaip 100 mokinių); buvo atrinktos mokyklos, kuriose mokėsi ir į Lietuvos visuomenę integravosi migrantų vaikai. 2018 m. taikytas dar vienas mokyklų atrankos kriterijus – išoriniam vertinimui atrinktos mokyklos, kurių mokinių pasiekimai buvo žemesni už šalies mokinių pasiekimų vidurkį. Todėl analizuojant 2017–2018 m. mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo duome-

nis, svarbu turėti omenyje, kad didesnė tikimybė patekti į vertinamų mokyklų imtį buvo toms mokykloms, kurių mokiniai pasiekia žemesnius rezultatus. Antra, atkreiptinas dėmesys, kad įvertintų mokyklų pasiskirstymas pagal tipus, vietovę, socialinį, ekonominį ir kultūrinį kontekstą neatitinka bendrųjų šalyje veikiančių mokyklų proporcijų. Atsižvelgiant į tai, pasakytina, kad apibendrintų duomenų apie tam tikro tipo, vietovės ar konteksto mokyklas vertinimas nacionaliniu mastu gali nepakankamai atspindėti bendrąsias šalies tendencijas.

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant 2017–2018 m. mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo duomenis mokyklos ir pamokos lygmeniu, analizuojant 2018 m. vertintojų stebėtų pamokų stebėjimo protokolus ir 2017–2018 m. mokyklų pateiktas pažangos ataskaitas, išryškėjo šios tendencijos, išskirtinimai, sėkmės ir sritys, kurias būtina keisti:

- Pagrindinės **mokyklos veiklos sritys** – rezultatai, ugdymas(is) ir mokinių patirtys, ugdymo(si) aplinkos, lyderystė ir vadyba – per 2017–2018 m. atliktą išorinį vertinimą dažniausiai buvo įvertintos patenkinamai arba gerai. Tik trijose mokyklose kai kurių veiklos sričių kokybė buvo labai gera. Tokiems rezultatams įtakos gali turėti ir tai, kad išoriniam vertinimui dažniau buvo atrenkamos mokyklos, kurių mokinių pasiekimai yra žemesni nei vidutiniškai šalyje. Iš vertinamų sričių geriausiai įvertintos ugdymo(si) aplinkos, prasčiausiai – ugdymas(is) ir mokinių patirtys. Reikia pabrėžti, kad ši tendencija nustatoma kasmet nuo 2007 m. – bendrojo ugdymo mokyklų išorinio vertinimo pradžios.

Stiprieji mokyklų veiklos aspektai – tai mokyklos tinklaveika, aplinkos įranga ir priemonės, mokinių įtraukimas į aplinkos kūrimą, mokymasis ne mokykloje ir ugdymas mokyklos gyvenimu. Palyginti gerai vertinama mokyklų lyderystės ir vadybos kokybė. Tačiau analizė atskleidė, kad lyderystei ir vadybai trūksta poveikio, siekiant geresnių mokyklos veiklos rezultatų. Jį galėtų pagerinti didesnis pedagogų reiklumas sau ir atkaklus, nuoseklus mokytojų ir mokyklos administracijos meistriškumo tobulinimas. Gerinant mokyklų veiklos kokybę, ypač daug dėmesio reikėtų skirti mokinių pasiekimų vertinimo tobulinimui. Bent vieną mokinių pasiekimų vertinimo aspektą vertintojai rekomendavo tobulinti beveik visoms vertintoms mokykloms.

Mokyklos veiklos kokybė – labai svarbus veiksnys, siekiant mažinti mokinių iš skirtingos socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos pasiekimų skirtumus. Tačiau išorinio mokyklų vertinimo duomenys rodo, kad kaimų, miestelių mokyklų ir mokyklų, kuriose mokosi daugiau nemokamai maitinamų mokinių (jų namų aplinka mažiau palanki), veiklos kokybė yra prastesnė. Taigi reikia daugiau dėmesio skirti tolygesnei visų mokyklų veiklos kokybei užtikrinti.

- 2017–2018 m. išorinio vertinimo duomenys parodė, kad visų **pamokos komponentų vertinimas** nesiekia trečiojo lygmens (aukščiausias – ketvirtas lygmuo). Pagal pamokos komponentus, geriausiai buvo įvertintos *ugdymo(si) aplinkos*, prasčiausiai – *kiekvieno mokinio pažanga ir pasiekimai*. Lyginant įvairių dalykų pamokų vertinimus, geriausiai buvo įvertintos kūno kultūros, meninio ir technologinio ugdymo, informacinių technologijų pamokos ir mokinių pasirenkamieji dalykai, prasčiausiai – lietuvių valstybinės kalbos, užsienio kalbos ir socialinio ugdymo (istorijos, geografijos, pilietiškumo, ekonomikos) pamokų kokybė.

Lyginant pamokų komponentų įvertinimus pagal mokyklos vietovę, geriausiai buvo įvertinta didmiesčių mokyklų, prasčiausiai – miestų mokyklų pamokų kokybė. Lyginant pagal mokyklų tipus, pamokų kokybė buvo aukščiausiai įvertinta pradinėse, žemiausiai – pagrindinėse mokyklose.

Išorinio vertinimo rezultatai parodė, kad mokyklos socialinis, ekonominis ir kultūrinis kontekstas turi įtakos pedagogų organizuojamam ugdymo procesui. Ugdymo įstaigose, kuriose buvo nemokamai maitinama nuo pusės iki trijų ketvirtadalių mokinių, pamokų kokybės vertinimai buvo žemiausi, o mokyklose, kuriose buvo nemokamai maitinama iki ketvirtadalio ar daugiau nei trys ketvirtadaliai mokinių, – įvertinimai buvo aukščiausi. Pastarasis faktas rodo, kad netgi esant nepalankiam mokyklos socialiniam, ekonominiam ir kultūriniam kontekstui, jos mokytojai gali organizuoti aukštos kokybės ugdymo procesą.

Pamokų kokybė priklauso ir nuo pamokoje dirbančio mokytojo kvalifikacijos: kuo ji aukštesnė, tuo aukščiau įvertinama pamokos kokybė. Vis dėlto apie trečdalis aukščiausios kvalifikacijos mokytojų (ekspertų) pamokos kokybę buvo įvertinta prasčiau nei vidutiniškai. Daugiau nei pusėje vertintų pamokų mokytojai vadovavosi tradicine (poveikio) paradigma ir tik septintadalyje – mokymosi paradigma.

- Vertinant 2018 m. stebėtų **pamokų organizacinius aspektus**, galima teigti, kad Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose vykstančiose pamokose dar pernelyg retai yra iš tiesų individualizuojamas ir (arba) diferencijuojamas ugdymas ir organizuojama veikla, kurią atliekant mokiniams būtina bendradarbiauti. Kita vertus, NMVA vertintojai per savo apsilankymus mokyklose pamokose dažniausiai nustatė gerą, mokiniams mokytis padedantį klasės mikroklimatą. Pažymėtina, kad, vertinant organizacinius pamokos aspektus, miesto ir kaimo bendrojo ugdymo mokyklose stebėta padėtis iš esmės nesiskyrė.
- **Įsivertinimas** padeda nustatyti silpnesnes mokyklos veiklos sritis ir jas tobulinant gerinti švietimo kokybę. 2022 metų Valskybinės švietimo strategijos (VŠS) siekinys – užtikrinti, kad visos Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos skelbtų savo pažangą, tačiau prie jo dar nepriartėta – pažangą skelbia apie trys ketvirtadaliai mokyklų.

2017–2018 m. m. (2018 m.) mokyklų pažangos ataskaitų analizė rodo, kad mokyklos tobulina daugiausia mokyklos veiklos kokybei įtakos turinčias ugdymo(si) ir mokinių patirčių bei rezultatų sritis (Mokyklos, įgyvendinančios bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo metodika, 2016). Apibendrinus mokyklų įsivertinimo, kas pagerėjo patobulinus šių sričių veiklą, analizę, galima teigti, kad mokymas tapo labiau individualizuotas, pagerėjo ugdymo kokybė, mokinio pažangos stebėjimas, sustiprėjo mokinių įsivertinimo gebėjimai, asmenybės brandą atspindintys aspektai, pagerėjo mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai, mokinių pasiekimai ir pažangumas, padidėjo tėvų įsitraukimas į mokinio pažangos stebėjimą. Patobulinus ugdymo(si) aplinkų sritį, daugiau pamokų vyko netradicinėse erdvėse, ugdymo(si) aplinka tapo patogesnė ir šiuolaikiškesnė, pamokos – įdomesnės mokiniams, o patobulinus lyderystės ir vadybos sritį, labiausiai pagerėjo bendradarbiavimas su tėvais, mokytojų tarpusavio bendradarbiavimas ir kiti aspektai.

Vertindamos veiklų tobulinimo poveikį mokinių brandai, pažangai ir pasiekimams, mokyklos dažniausiai nurodė gerus arba gerėjančius mokinių akademinis pasiekimus, o tai rodo, jog mokyklose vis dar stiprus apibendrinamasis vertinimas, tačiau iš to, kad dalis mokyklų pastebi mokinių gebėjimų įsivertinti ir reflektuoti, mokymosi motyvacijos, pasitikėjimo savo jėgomis ir kt. aspektų stiprėjimą, galime įžvelgti atsirandančias formuojamojo vertinimo ir dėmesio mokinių ugdymosi patirtims tendencijas.

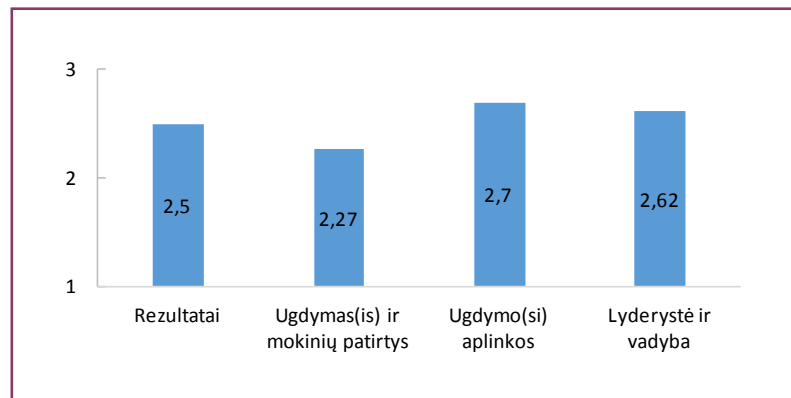
1.

MOKYKLŲ VEIKLOS IŠORINIO VERTINIMO REZULTATAI

Mokyklos veiklos sričių kokybė

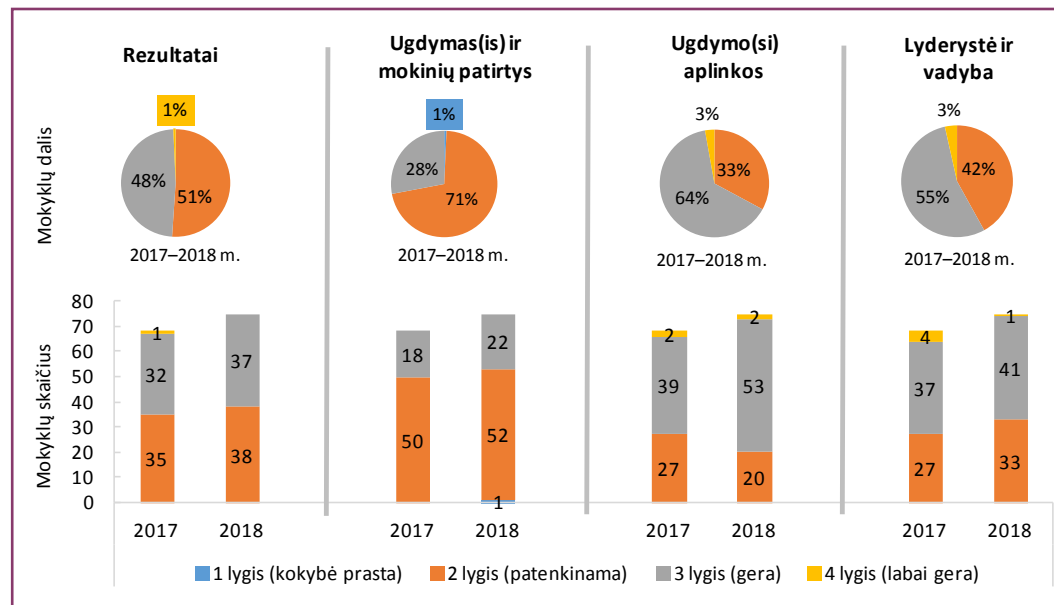
Atliekant išorinį vertinimą, vertinamos keturios tarpusavyje susijusios mokyklos veiklos sritys: rezultatai, ugdymas(is) ir mokinių patirtys, ugdymo(si) aplinkos, lyderystė ir vadyba. 2017–2018 m. geriausiai įvertintos ugdymo(si) aplinkos, prasčiausiai – ugdymas(is) ir mokinių patirtys (1.1 pav.); sričių įvertinimų vidurkių skirtumas yra statistiškai reikšmingas.

1.1 pav. Mokyklos veiklos sričių įvertinimų vidurkis

Atliekant išorinį veiklos vertinimą, naudojama penkių lygių skalė: 4 lygis – labai gera, 3 lygis – gera, 2 lygis – patenkinama, 1 lygis – prasta, N lygis – labai prasta. Visų veiklos sričių kokybė dažniausiai įvertinta kaip patenkinama arba gera (2 arba 3 lygiu). Tik trijose mokyklose kai kurių veiklos sričių kokybė buvo labai gera (4 lygis), vienoje – prasta (1 lygis). Labai prastai (N lygiu) įvertintų mokyklų nebuvo (1.2 pav.). Tokiems rezultatams, kad mokyklų veiklos sritis labai retai buvo įvertinama aukščiausiu lygiu, įtakos gali turėti ir tai, kad išoriniam vertinimui dažniau buvo atrenkamos mokyklos, kurių mokinių pasiekimai yra žemesni nei vidutiniškai šalyje. Tačiau šis mokyklų atrankos išoriniam vertinimui principas nėra lemiamas veiksnys, nes panašūs išorinio vertinimo rezultatai gauti ir anksčiau metais, kai šis principas nebuvo taikomas.

1.2 pav. Mokyklų pasiskirstymas (proc. ir skaičius) pagal veiklos sričių įvertinimo lygius*

*Grafike nerodomas N lygio (kokybė labai prasta) įvertinimas, nes tokiu lygiu įvertintų mokyklų nebuvo.

Maždaug pusėje per dvejus metus įvertintų mokyklų rezultatai buvo geri ir pusėje – patenkinami. Vertinant rezultatus, atsižvelgiama į mokyklos mokinių savivoką ir savivertę, socialumą ir gebėjimą planuoti savo gyvenimą, analizuojama, kiek mokinių pasiekimai ir pažanga atitinka jų amžių ir individualias galias, ar ji pastovi. Taip pat atsižvelgiama į apibendrintus mokyklos veiklos rezultatus, jų stebėseną, mokyklos atskaitomybę steigėjui, mokinių tėvams ir vietos bendruomenei.

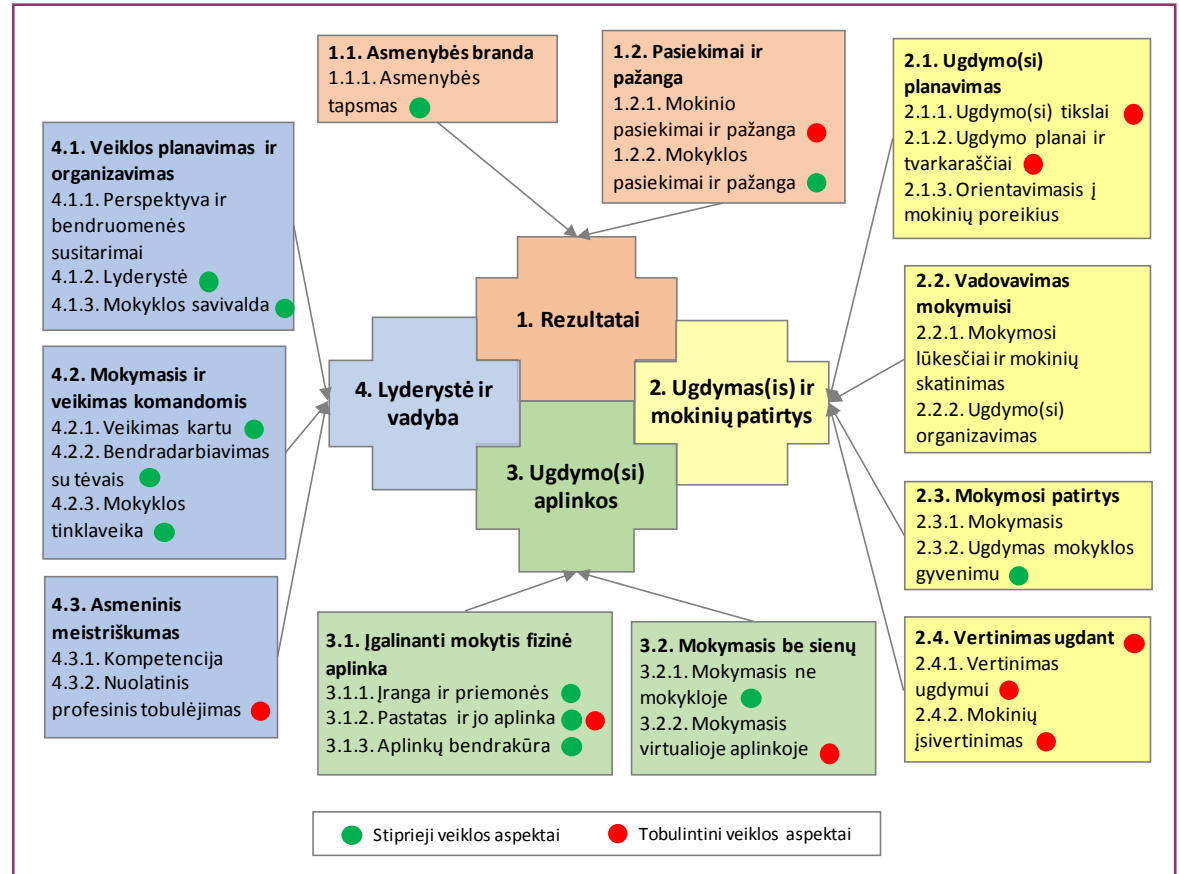
Kitos vertinamos sritys – ugdymas(is) ir mokinių patirtys, ugdymo(si) aplinkos, lyderystė ir vadyba – turi įtakos ir mokyklos rezultatams. Duomenys apie šių veiklos sričių kokybę rodo, kad pasiekti aukštesnius rezultatus mokykloms labiausiai trukdo palyginti žema ugdymo ir ugdymosi kokybė ir motyvuojančių, mokytis padedančių patirčių stoka. Ugdymo(si) ir mokinių patirčių sritis daugumoje (71 proc.) mokyklų įvertinta patenkinamai, o ugdymo(si) aplinkos, lyderystė ir vadyba daugiau nei pusėje mokyklų įvertintos gerai (1.2 pav.).

Ir 2017 m., ir 2018 m. vertintų mokyklų veiklos kokybė buvo panaši, reikšmingiau skyrėsi tik ugdymo(si) aplinkų kokybė. 2017 m. ši sritis gerai ar labai gerai buvo įvertinta 41 mokykloje (60 proc. tais metais įvertintų mokyklų), o 2018 m. – 55 mokyklose (73 proc.). Taigi mokyklų, kuriose kuriama ugdymui(si) palanki aplinka ir mokomasi ne tik mokykloje, 2018 m. buvo daugiau nei 2017 m., tačiau dėl nedidelės įvertintų mokyklų dalies (2017 m. ir 2018 m. – po 6–7 proc. šalies mokyklų) negalima teigti, kad ugdymo(si) aplinka sparčiai gerėja visoje šalyje.

Stiprieji ir tobulintini mokyklų veiklos aspektai

Atliekant išorinį vertinimą, nustatomi stiprieji ir tobulintini kiekvienos mokyklos veiklos aspektai. Vertinimo išvadosse nurodoma ne mažiau kaip 10 stipriųjų ir ne daugiau kaip 5 tobulintini mokyklos veiklos aspektai.

1.3 pav. Atliekant išorinį vertinimą dažniausiai nustatyti stiprieji ir tobulintini mokyklų veiklos aspektai tarp visų stebimų aspektų

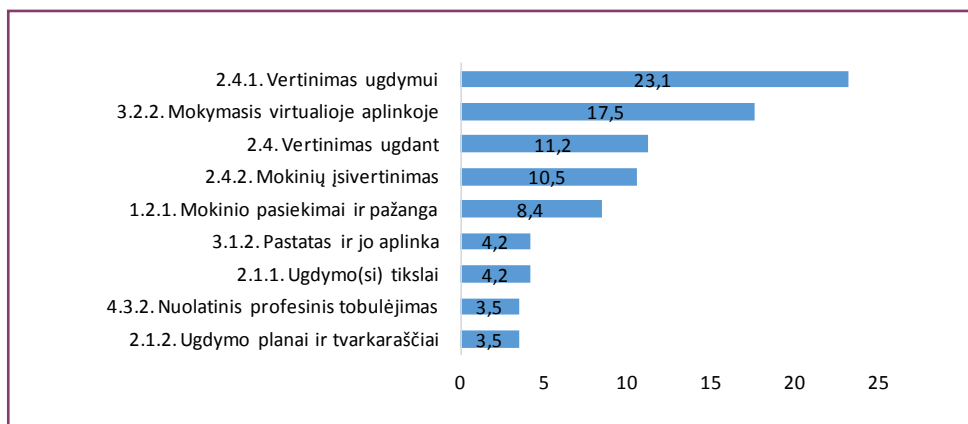

Rezultatų srityje tarp dažniau nustatytų stipriųjų mokyklos veiklos aspektų patenka asmenybės tapsmas ir *mokyklos* pažanga ir pasiekimai, nors *mokinio* pasiekimai ir pažanga nėra viena iš dažnesnių stiprybių, priešingai – tai vienas iš dažniau nustatytų tobulintinių aspektų (1.3 pav.). Taigi galima teigti, kad mokyklų rezultatai nėra tolygūs tiek vertinant skirtingas mokyklas, tiek skirtingus vienos mokyklos rezultatų aspektus.

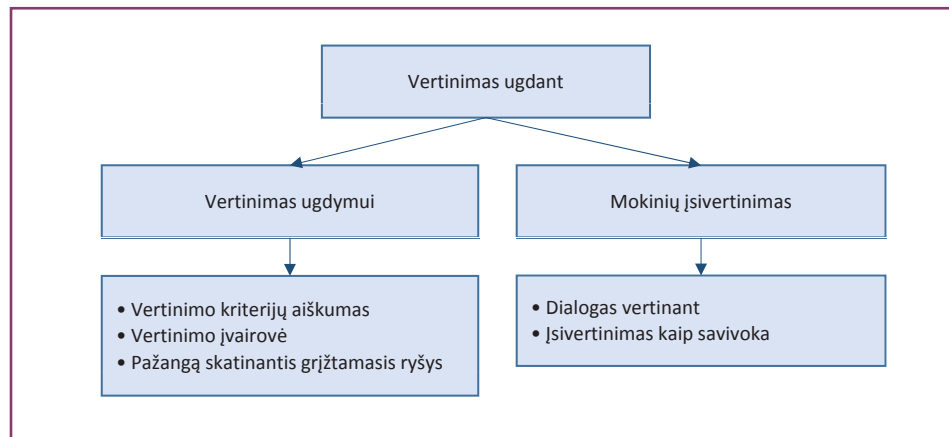
Viena iš nepakankamų mokinių pasiekimų ir pažangos priežasčių – silpnosios ugdymo proceso grandys, ypač vertinimas ir ugdymo(si) planavimas. Būtent mokinių pasiekimų vertinimo aspektus vertintojai dažniausiai rekomenduoja tobulinti. 2017–2018 m. vertinimą ugdymui (mokytojo veiklą) rekomenduota tobulinti beveik ketvirtadaliui vertintų mokyklų, mokinių įsivertinimą – dešimtadaliui, dar dešimtdalyje mokyklų tobulintina visa mokinių pasiekimų vertinimo veikla (vertinimas ugdant) (1.4 pav.). Be to, daugelyje mokyklų kaip tobulintinas buvo įvardytas dar konkretesnis, siauresnis veiklos aspektas, pavyzdžiui, vertinimo kriterijų aiškumas, vertinimo įvairovė ar kt. (atliekant išorinį vertinimą stebimi mokinių pasiekimų vertinimo aspektai pavaizduoti 1.5 pav.). Bent vieną iš čia paminėtų aspektų, pradedant visa vertinimo sritimi (vertinimu ugdant) ir baigiant konkrečiais aspektais, būtina tobulinti beveik visoms mokykloms, kuriose atliktas išorinis vertinimas. Nors neturime duomenų, kurie parodytų, ar gerėja padėtis mokyklose, kuriose buvo atliktas išorinis vertinimas, tačiau tai, kad nepakankamos vertinimo kokybės problema nustatoma jau daugelį metų, rodo, jog veiksmingesnių šios problemos sprendimo priemonių reikia ieškoti šalies mastu.

1.4 pav. Dažniausiai nustatyti tobulintini mokyklų veiklos aspektai

Vertintų mokyklų, kuriose nurodytas aspektas buvo vienas iš 5 tobulintinių veiklos aspektų, dalis proc.

1.5 pav. Atliekant išorinį vertinimą stebimi mokinių pasiekimų vertinimo aspektai

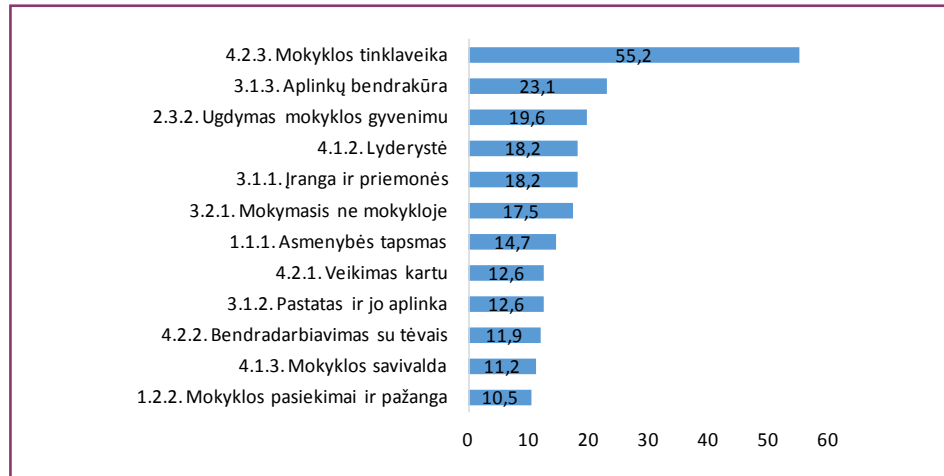

Dažnas stiprusis mokyklos veiklos aspektas buvo ugdymo(si) aplinka (įranga ir priemonės, mokymasis ne mokykloje) ir mokinių įtraukimas į jos kūrimą. Tai sudaro palankias sąlygas siekti didesnės pažangos ir aukštesnių pasiekimų, tačiau aplinka negali atitaisyti minėtų ugdymo proceso trūkumų.

Palyginti gerai įvertinta mokyklų lyderystės ir vadybos kokybė (šios srities aspektai dažnai priskirti stipriesiems). 2017 m. ir 2018 m. ypač dažnai (net pusėje mokyklų) stiprusis aspektas buvo mokyklos tinklaveika: tikslingas ir planuojamas bendradarbiavimas su vietos bendruomene, įvairiomis organizacijomis, kitomis mokyklomis, socialinių ryšių palaikymas, gebėjimas atsižvelgti į kintančią aplinką ir pan. Kiti dažnai nustatyti stiprieji lyderystės ir vadybos srities aspektai – lyderystė, veikimas kartu, bendradarbiavimas su tėvais ir mokyklos savivalda (1.6 pav.).

1.6 pav. Dažniausiai nustatyti stiprieji mokyklų veiklos aspektai

Mokyklų, kuriose nurodytas aspektas buvo vienas iš 10 stipriųjų veiklos aspektų, dalis

Stipri lyderystė ir vadyba turėtų būti prielaida veiksmingai tobulinti ugdymo(si) procesą, pasiekti geresnius rezultatus, tačiau, kaip minėta, įvairius ugdymo proceso aspektus apimanti ugdymo(si) ir mokinių patirčių sritis įvertinta prasčiau nei kitos mokyklos veiklos sritys. Todėl galima manyti, kad lyderystei ir vadybai kol kas trūksta paveikumo. Iš duomenų matyti, kad lyderystės ir vadybos srityje prasčiausiai įvertinti asmeninio meistriškumo aspektai: kompetencija, t. y. mokytojų profesionalumas, nuolatinis profesinis tobulėjimas, t. y. reiklumas sau ir atkaklus, nuoseklus mokytojų ir mokyklos administracijos meistriškumo tobulinimas (1.7 pav.). Šie aspektai tiesiogiai susiję su ugdymo proceso kokybe, todėl būtina skirti daugiau dėmesio jiems tobulinti.

1.7 pav. Lyderystės ir vadybos srities aspektų įvertinimų vidurkis

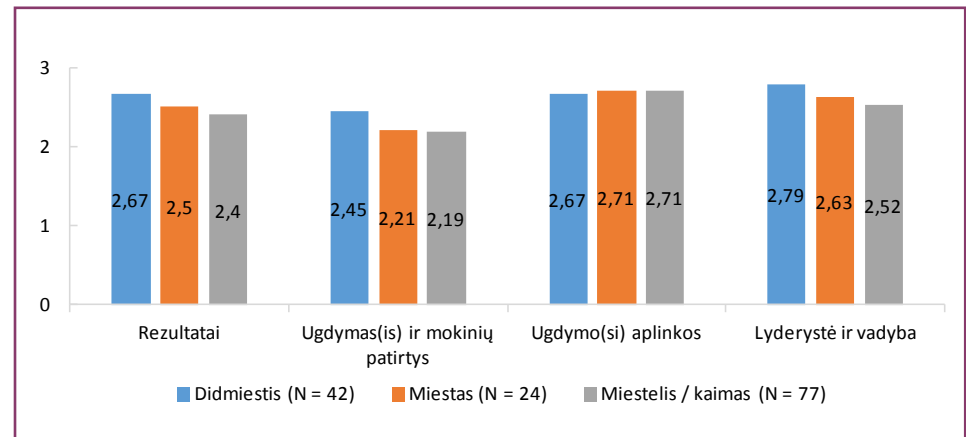

Mokyklų veiklos kokybės sąsaja su socialine, ekonomine ir kultūrine aplinka

Nacionaliniai ir tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai atskleidžia, kad socialinė, ekonominė ir kultūrinė aplinka daro didelę įtaką mokinių pasiekimams: mokinių iš mažiau palankios aplinkos pasiekimai yra žemesni. Labai svarbus veiksnys, galintis padėti vaikams iš nepalankios namų aplinkos pasiekti geresnius rezultatus ir mažinti iš skirtingos aplinkos kilusių mokinių pasiekimų atotrūkį, yra mokyklos veiklos kokybė, nes pedagogų meistriškumas, įvairi mokyklos organizuojama veikla ir kiti mokyklos veiklos aspektai turi įtakos kiekvieno mokinio ugdymosi pažangai ir pasiekimams.

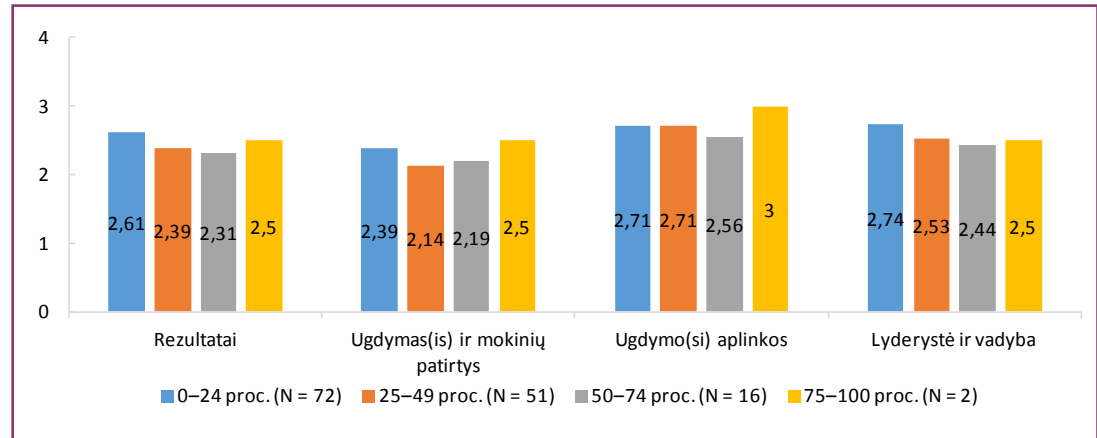
Išorinio vertinimo duomenys atskleidžia, kad mokyklų, įsikūrusių mažiau palankioje socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje aplinkoje¹, veiklos kokybė prastesnė. Palyginus skirtingo dydžio vietovėse įsteigtas mokyklas, aukščiausi veiklos kokybės įvertinimų vidurkiai nustatyti didmiesčių, žemiausi – kaimų ir miestelių mokyklose (1.8 pav.). Tokia tendencija matoma vertinant mokyklų rezultatus, ugdymą(si) ir mokinių patirtis, lyderystę ir vadybą. Tik ugdymo(si) aplinkos visų vietovių mokyklose vertinamos panašiai (skirtumas statistiškai nereikšmingas). Mokyklose, kuriose mokosi daugiau nemokamai maitinamų mokinių (t. y. jų namų aplinka mažiau palanki), veiklos kokybė taip pat šiek tiek prastesnė; statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas ugdymo(si) ir mokinių patirčių srityje (1.9 pav.). Iš duomenų matyti, kad veiklos kokybė yra geriausia mokyklose, kuriose daugiausia nemokamai maitinamų mokinių, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tarp vertintų mokyklų buvo tik dvi šios grupės mokyklos, taigi per mažai apibendrintai išvadai daryti.

1.8 pav. Mokyklų veiklos sričių įvertinimų vidurkis pagal vietovę

¹ Apie mokyklos ir jos mokinių aplinką iš dalies galima spręsti pagal gyvenamąją vietovę ir mokiniams skirtą nemokamą maitinimą. Kaimo vietovėse socialinė, ekonominė ir kultūrinė aplinka yra mažiau palanki, nes čia gyvena daugiau darbo neturinčių asmenų, mažesnės šeimų pajamos, mažiau turinčiųjų aukštąjį išsilavinimą, mažesnis kultūrinių edukacinių veiklų prieinamumas mokiniams ir kt. Nemokamas maitinimas skiriamas palyginti mažas pajamas gaunančių šeimų vaikams.

1.9 pav. Mokyklų veiklos sričių įvertinimų vidurkis pagal mokykloje nemokamai maitinamų mokinių dalį

Šie duomenys rodo, kad mokiniams, gyvenantiems mažiau palankioje aplinkoje, didesnė tikimybė mokytis mokykloje, kurios veiklos kokybė prastesnė. Tai ne tik nepadės mažinti mokinių iš skirtingos socialinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos pasiekimų skirtumų, bet gali juos netgi didinti. Todėl labai svarbu siekti, kad ir mažiau palankioje aplinkoje veikiančių mokyklų veiklos kokybė būtų tokia pat ar net geresnė nei kitų mokyklų.

2.

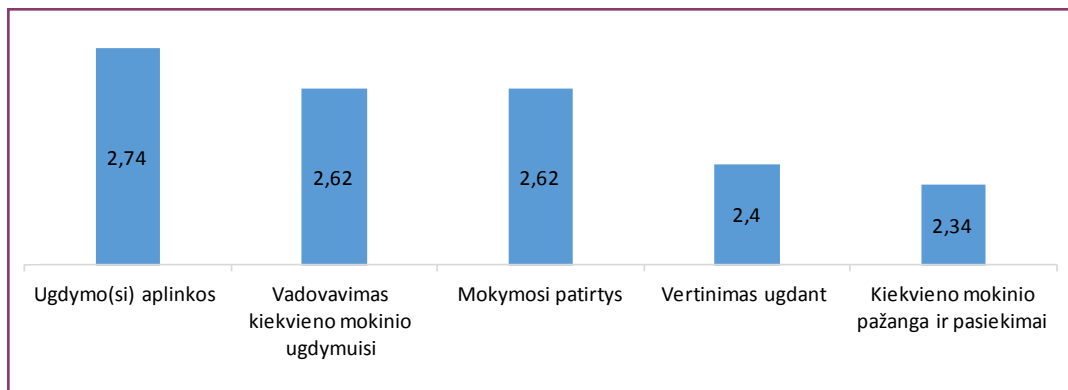
PAMOKOS KOKYBĖS IŠORINIO VERTINIMO REZULTATAI

Pamokos kokybė

Atliekant išorinį vertinimą, mokykloje vykstančios veiklos stebimos ir vertinamos pagal penkis pamokos komponentus: *ugdymo(si) aplinkos*; *vadovavimas kiekvieno mokinio ugdymuisi*; *mokymosi patirtys*; *vertinimas ugdant*; *kiekvieno mokinio pažanga ir pasiekimai* pagal 5 lygių skalę, kuri vėliau konvertuojama į 5-balę sistemą (labai prastai – 0 balų, prastai – 1 balas, patenkinamai – 2 balai, gerai – 3 balai, labai gerai – 4 balai). Vertinant stebimos visos mokykloje vykdomos ugdymo(si) veiklos – pamokos, projektai, klasės valandėlės, neformalusis švietimas ir kitos veiklos.

Iš 2017–2018 m. stebėtų ir vertintų 11 837 pamokų išryškėjo, kad visų pamokos komponentų vidutinis vertinimas nesiekia trijų balų, tai yra trečiojo lygmens. Pagal pamokos komponentus, geriausiai buvo įvertintos *ugdymo(si) aplinkos*, prasčiausiai – *kiekvieno mokinio pažanga ir pasiekimai* (2.1 pav.).

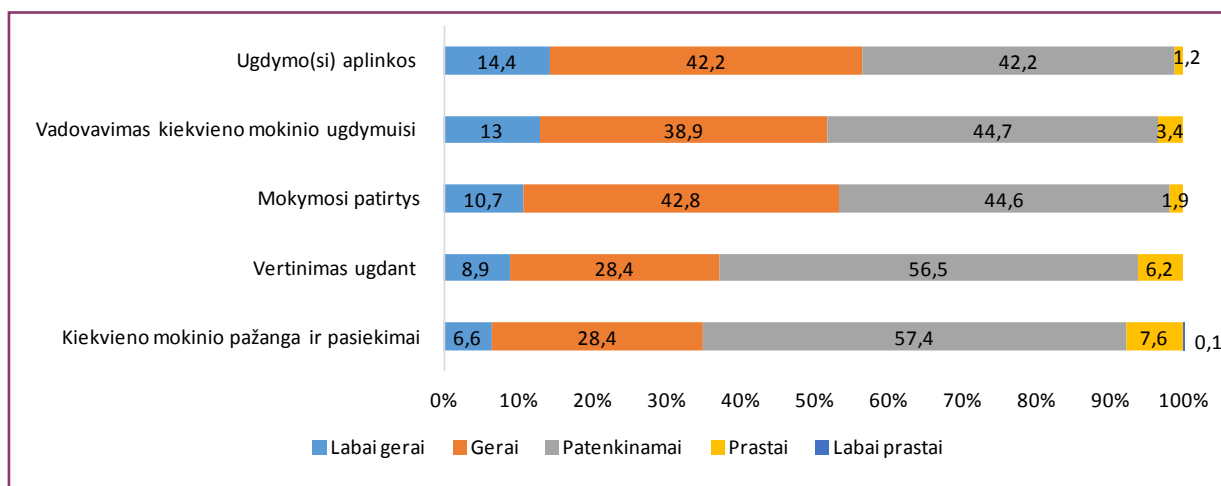
2.1 pav. Pamokos komponentų įvertinimų vidurkiai (balais) (N = 11 837)

N – vertintų pamokų skaičius.

Analizuojant stebėtų pamokų įvertinimų pasiskirstymą pagal vertinimo lygius, pastebėta, kad dažniausiai labai gerai ir gerai mokyklose buvo įvertintos ugdymo(si) aplinkos (56,6 proc.) ir mokymosi patirčių (53,5 proc.) komponentai (2.2 pav.), prastai ir labai prastai dažniausiai įvertinti kiekvieno mokinio pažangos ir pasiekimų (7,7 proc.), taip pat vertinimo ugdant (6,2 proc.) komponentai. Panašiai, kaip ir vertinant kitas mokyklos veiklas, vertinant pamokas paaiškėjo, kad daugelyje mokyklų ugdymosi aplinkai skiriama daugiau dėmesio negu kiekvieno mokinio pasiekimams ir pažangai, nors būtent šiam pamokos komponentui mokytojai ir visa mokykla turėtų skirti ypač didelį dėmesį. Remiantis aptartais ir nuo 2007 m. kaupiamais išorinio vertinimo duomenimis, galima teigti, kad kasmet turtinama ir atnaujinama mokyklos ugdomoji aplinka reikšmingo poveikio ugdymo(si) proceso kokybei ir mokinių pasiekimams neturi.

2.2 pav. Stebėtų pamokų dalis (proc.) pagal pamokos komponentų kokybės įvertinimą (N = 11 837)

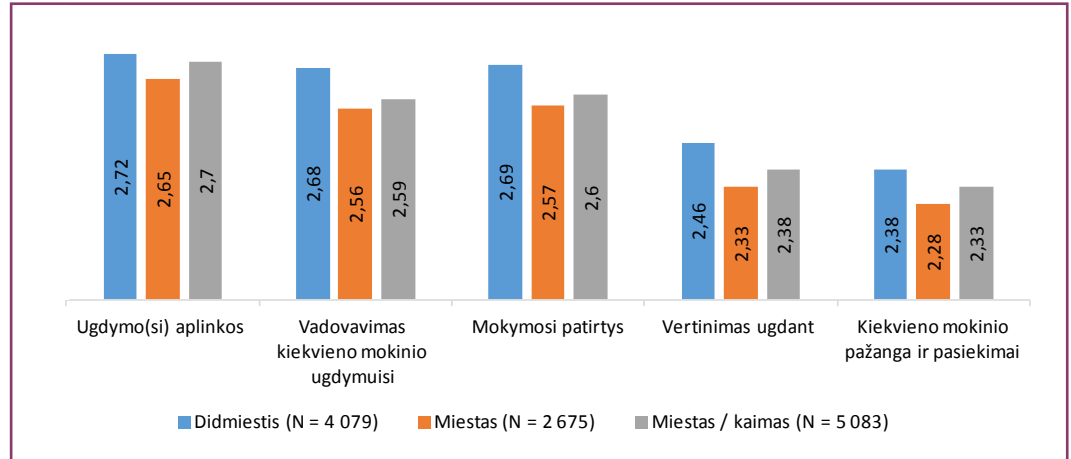

N – vertintų pamokų skaičius.

Pamokos kokybė skirtingų tipų mokyklose ir skirtingose vietovėse

Lyginant vertintose mokyklose stebėtų pamokų kokybę pagal mokyklų vietovę, geriausiai ji įvertinta didmiesčių, prasčiausiai – miestų mokyklose. Didmiesčių mokyklose visų pamokos komponentų kokybė buvo statistiškai reikšmingai geriau įvertinta nei miestų ir miestelių / kaimų mokyklose (pastaruoju atveju, išskyrus *ugdymo(si) aplinkos* komponentą) (2.3 pav.). *Ugdymo(si) aplinkos*, *vertinimo ugdant* ir *kiekvieno mokinio pažangos ir pasiekimų* komponentai miestelių / kaimų mokyklose buvo statistiškai reikšmingai geriau įvertinti nei miestų mokyklose; kalbant apie likusius komponentus, minėti skirtumai nebuvo nustatyti.

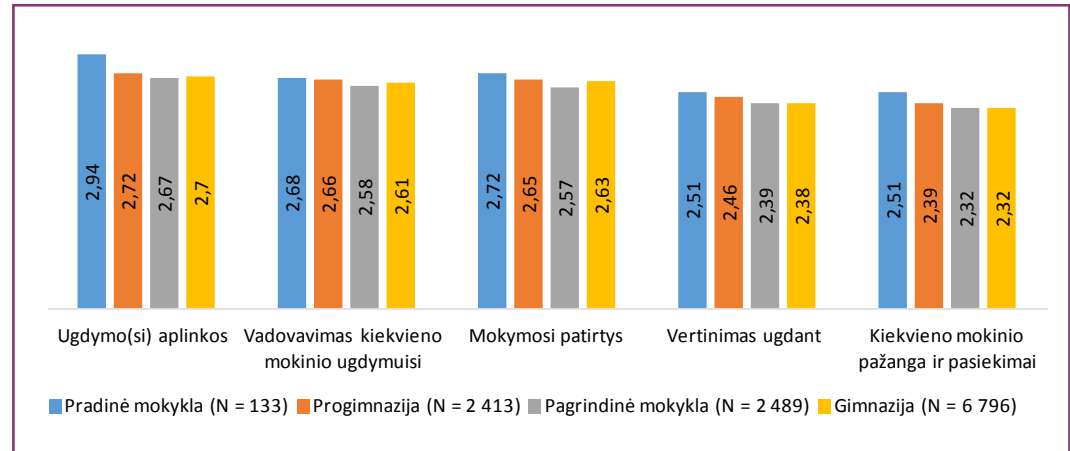
2.3 pav. Pamokos komponentų įvertinimų vidurkiai (balais) pagal vietovę, kurioje įsikūrusi mokykla

N – vertintų pamokų skaičius.

Palyginus visų pamokos komponentų įvertinimus skirtingų tipų mokyklose, nustatyta, kad pradinėse mokyklose jie buvo įvertinti šiek tiek geriau nei kito tipo mokyklose (2.4 pav.). Vis dėlto pamokos komponentų įvertinimai minėtose mokyklose tik nedaug skyrėsi nuo progimnazijų, pagrindinių mokyklų ir gimnazijų įvertinimų: pradinėse mokyklose statistiškai reikšmingai geriau nei progimnazijose buvo įvertintas tik *ugdymo(si) aplinkos* komponentas, geriau nei pagrindinėse mokyklose ir gimnazijose – *ugdymo(si) aplinkos* ir *kiekvieno mokinio pažangos ir pasiekimų* komponentai. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pradinių mokyklų buvo įvertinta nedaug, tad ir pamokų dalis, palyginti su kitų tipų mokyklomis, buvo gerokai mažesnė. Atliekant išorinį vertinimą, vidutiniškai prasčiausiai visų pamokų komponentų kokybė buvo įvertinta pagrindinėse mokyklose, nors, palyginti su atitinkamais gimnazijų ir progimnazijų vertinimais, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Progimnazijų pamokų komponentų kokybę palyginus su gimnazijų, ji buvo panaši: statistiškai reikšmingai geriau vidutiniškai įvertinti tik *vertinimo ugdant* ir *kiekvieno mokinio pažangos ir pasiekimų* komponentai.

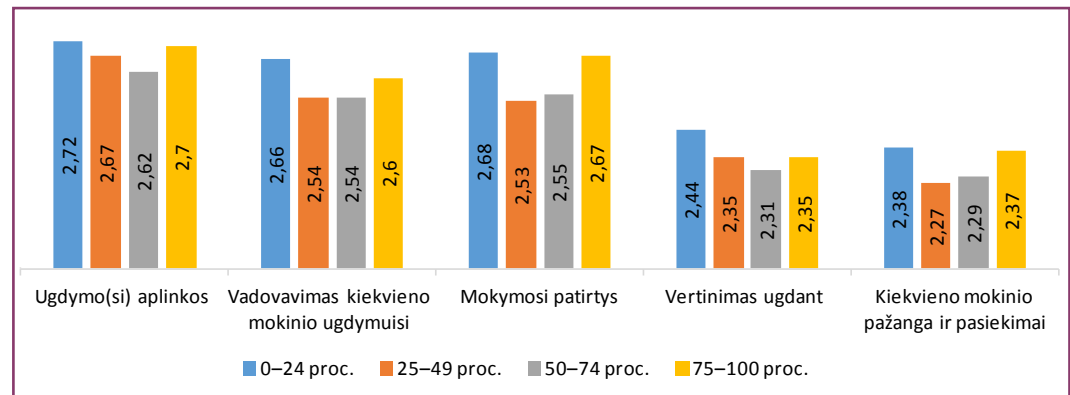
2.4 pav. Pamokos komponentų įvertinimų (balais) vidurkiai pagal mokyklos tipą

Pamokos kokybės priklausomybė nuo mokyklos socialinio, ekonominio ir kultūrinio konteksto

Išorinio vertinimo duomenys rodo, kad visų pamokos komponentų kokybę geriausiai įvertinta mokyklose, kuriose nemokamai maitinamų mokinių dalis nesiekė ketvirtadali (2.5 pav.). Panašiai gerai įvertinta ir mokyklų, kuriose mokėsi trys ketvirtadaliai ir daugiau nemokamai maitinamų mokinių, pamokų komponentų kokybė, išskyrus vertinimo ugdant komponentą, kuriam priskirti lygiai ir vertinimų vidurkis buvo kiek žemesni. Mokyklose, kuriose mokėsi mažiau (nuo ketvirtadali iki trijų ketvirtadalių) nemokamai maitinamų mokinių, visų pamokos komponentų kokybė įvertinta prasčiau.

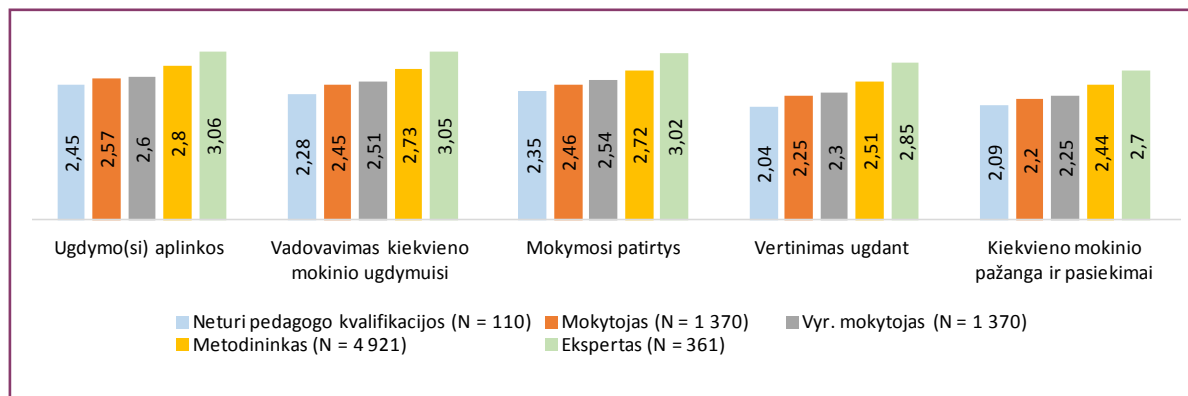
2.5 pav. Pamokos kokybės įvertinimai (balais) pagal mokyklose besimokančių nemokamai maitinamų mokinių dalį

Pamokos kokybės priklausomybė nuo mokytojo kvalifikacijos

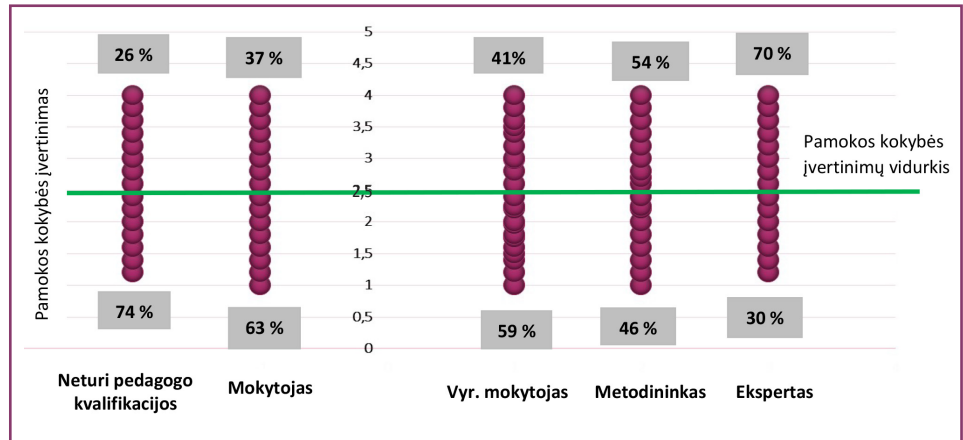
Palyginus 2017–2018 m. stebėtų pamokų komponentų įvertinimus pagal mokytojo kvalifikacinę kategoriją, kasmet stebima ta pati tendencija – kuo ši kategorija aukštesnė, tuo aukštesniais lygiais (balais) įvertinamos pamokos (2.6 pav.).

2.6 pav. Pamokos komponentų įvertinimų (balais) vidurkiai pagal mokytojo kvalifikacinę kategoriją

Vis dėlto, išnagrinėjus visų pamokų įvertinimų vidurkių sklaidą, matyti didelis visų kvalifikacinių kategorijų mokytojų pamokų įverčių išsibarstymas (2.7 pav.). Daugiau kaip 3/4 pamokų, kuriose dirbo mokytojai, neturintys pedagogo kvalifikacijos, buvo įvertintos žemiau nei 2,5 balo, likęs ketvirtadalis – aukščiau. Mokytojų metodininkų vestos pamokos buvo įvertintos apylygiai – pasitaikė ir aukštai, ir žemesniais lygiais įvertintų pamokų. Nors mokytojų ekspertų pamokų kokybė įvertinta aukščiau nei kitų kvalifikacinių kategorijų mokytojų, beveik trečdalis ekspertų pamokos buvo įvertintos žemiau nei vidutiniškai (2.7 pav.). Nepriklausomai nuo mokytojo kvalifikacinės kategorijos, kiekvieno mokinio pažanga ir pasiekimai vidutiniškai įvertinti žemiausiai (2.6 pav.).

2.7 pav. Visų pamokos komponentų įvertinimų (balais) vidurkių sklaida pagal skirtingas mokytojų kvalifikacines kategorijas

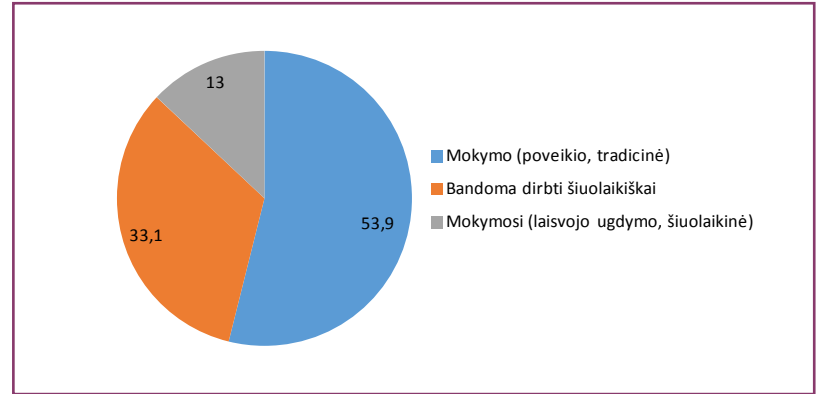

Pedagogo kvalifikacijos neturinčių darbuotojų ir mokytojų pamokų įvertinimų skirtumai pagal mokyklos vietovę nėra statistiškai reikšmingi, tačiau didmiesčių ir miestelių / kaimų mokyklų vyr. mokytojų ir metodininkų pamokos įvertintos statistiškai reikšmingai geriau nei miestų mokyklų. Ekspertų pamokų įvertinimų skirtumai pagal mokyklos vietovę nėra statistiškai reikšmingi.

Ugdymo paradigų raiška pamokose

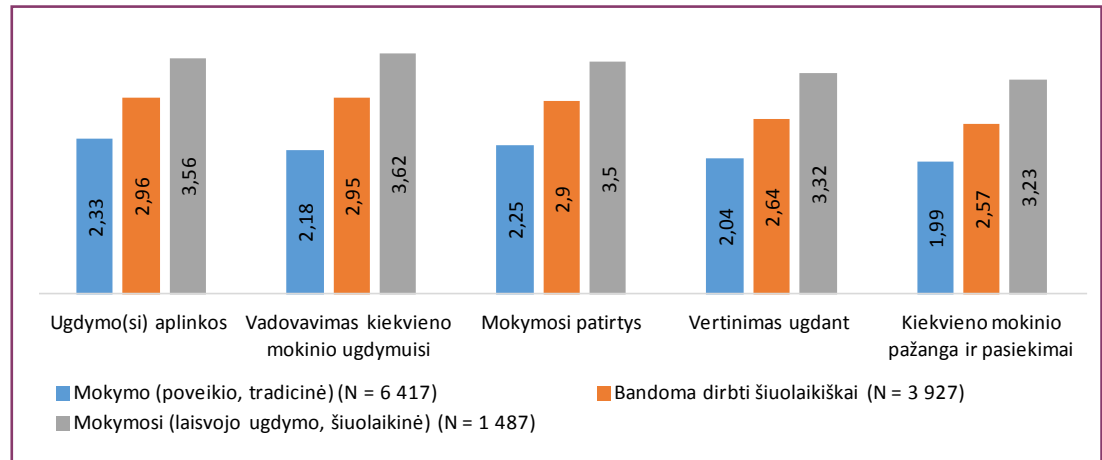
Stebint pamokas buvo vertinama, kokia ugdymo paradigma vadovaujasi mokytojas, tai yra, koks mokytojo darbo pobūdis, mokymo stilius, sąveika su mokiniais (2.8 pav.). Pastebėta, kad daugiau nei pusėje vertintų pamokų mokytojai vadovavosi **tradicine (poveikio) paradigma**, kai mokymas yra faktų, gebėjimų perteikimo, jų įsiminimo ir atkartojimo procesas, kai mokytojas yra aktyvus veikėjas, o mokinys – pasyvus informacijos priėmėjas, kai mokytojas per pamokas dažnai aiškina, klausinėja, rašo, skaito tekstą ar mokyklinę paskaitą, demonstruoja, formuluoja pamokos ir mokymo tikslus. Apie trečdalyje pamokų vertintojai nustatė, kad mokytojai **bando dirbti** šiuolaikiškiau, pripažįsta mokymo ir mokymosi sąveiką, įtraukia mokinius į sprendimų priėmimą, vertina mokinių dalyvavimą mokymo procese, be to, be tradicinių mokymo metodų, mokytojai dažnai įtraukia diskusijas, grupinius darbo metodus, projektus, seminarus ir kt. Mokymo būdas, pagrįstas **mokymosi paradigma**, buvo būdingas tik septintadaliui stebėtų pamokų. Per šias pamokas mokytojai rėmėsi mokinių patirtimi, aplinka, pirmenybę teikė mokymuisi. Mokytojas veikė kaip patarėjas, konsultantas. Be tradicinių mokymo metodų, mokytojas naudojo individualius ir grupinius metodus, įtraukė projektus, individualų mokinių darbą, kūrybą, darbą su informacijos šaltiniais. Mokinys tokiose pamokose buvo pats atsakingas už savo mokymąsi, pats kėlė tikslus, buvo aktyvus mokymo(si) proceso dalyvis.

2.8 pav. Pamokų dalis pagal ugdymo paradigmas pamokose (proc.)

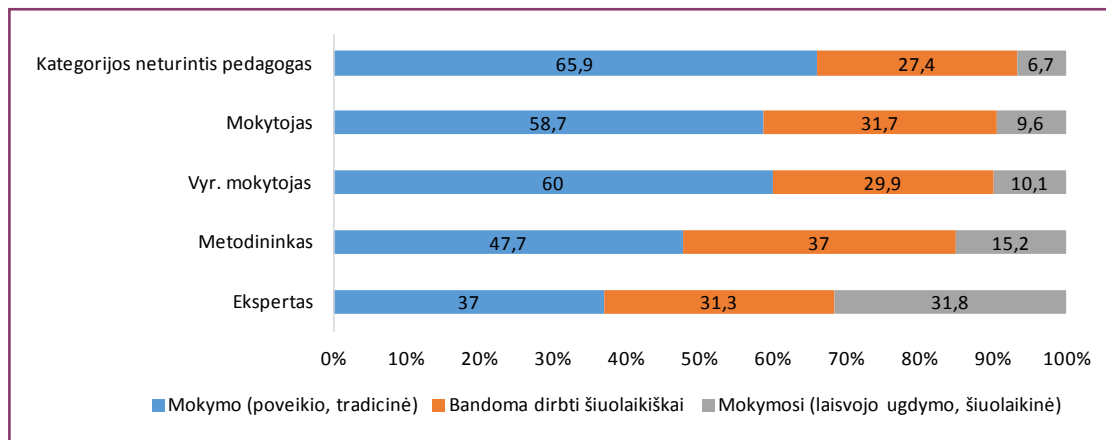
Išnagrinėjus pamokos komponentų įvertinimus skirtingomis paradigmomis grindžiamose pamokose, paaiškėjo, kad labai gerai buvo įvertintos pamokos, kuriose buvo taikoma šiuolaikinė mokymosi paradigma, o pamokų, kuriose mokytojai dirbo tradiciniais būdais, komponentai buvo įvertinti statistiškai reikšmingai žemesniais balais (2.9 pav.).

2.9 pav. Pamokų komponentų įvertinimo (balais) vidurkiai pagal ugdymo paradigmą

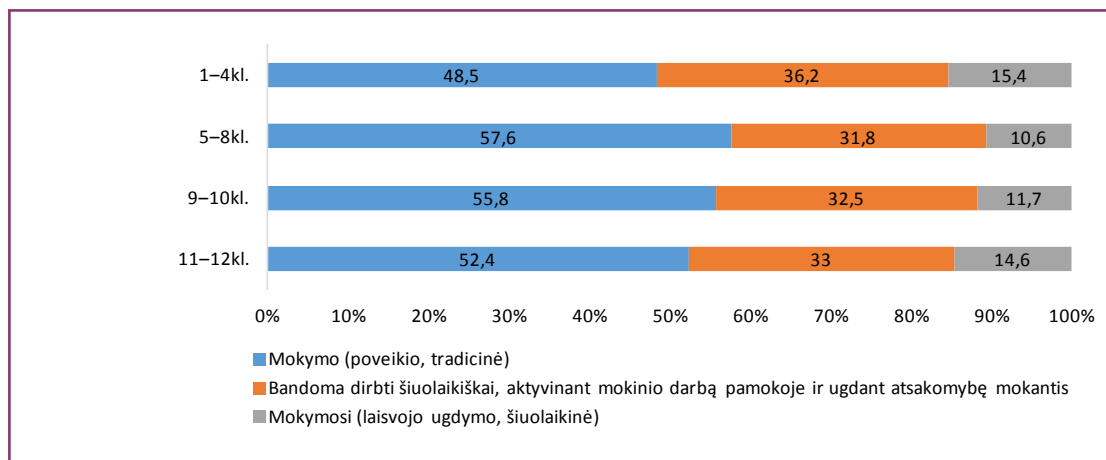
Šiuolaikine mokymosi paradigma organizuodami pamoką dažniau vadovaujasi aukštą kvalifikacinę kategoriją turintys mokytojai – ekspertai ir metodininkai. Tačiau nustatyta nemažai atvejų, kai ir ekspertai (beveik du penktadaliai), ir mokytojai metodininkai (beveik pusė jų) pamokose vadovavosi tradicine mokymo paradigma (2.10 pav.).

2.10 pav. Pamokų dalis pagal pamokoje vyraujančius mokymosi metodus ir pedagogo kvalifikacinę kategoriją (proc.)

Pradinių ir 11–12 klasių mokytojų vedamose pamokose dažniau vadovaujama šiuolaikine mokymosi paradigma nei 5–8 ar 9–10 klasių (11,7 proc.) (žr. 2.11 pav.).

2.11 pav. Pamokų dalis pagal pamokoje vyraujančius mokymo metodus ir pagal klases (proc.)

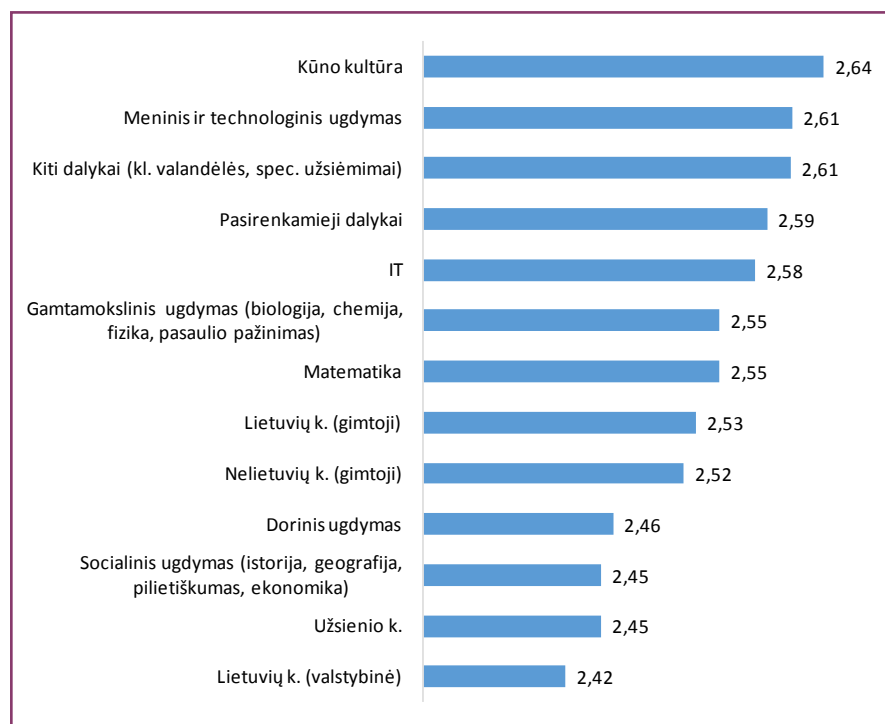

Mokomųjų dalykų pamokų kokybė

Lyginant įvairių mokomųjų dalykų pamokų vertinimus, matyti, kad bendras vertintų mokomųjų dalykų pamokų vidurkis nesiekia 3 balų – trečio lygio (aukščiausias – 4 lygis) (2.12 pav.). Geriausiai iš stebėtų pamokų buvo įvertintos kūno kultūros, meninio ir technologinio ugdymo, pasirenkamųjų dalykų pamokos, prasčiausiai – lietuvių valstybinės kalbos, užsienio kalbų, istorijos, geografijos, pilietiškumo ir ekonomikos pamokos.

Statistinė stebėtų mokomųjų dalykų pamokų vertinimų analizė atskleidė, kad kūno kultūros, meninio ir technologinio ugdymo pamokos vertintos statistiškai reikšmingai geriau nei matematikos, gamtamokslinio ugdymo, lietuvių gimtosios kalbos, dorinio ugdymo, socialinio ugdymo, užsienio kalbų ir socialinio ugdymo pamokos; informacinių technologijų ir gamtamokslinio ugdymo pamokos – statistiškai reikšmingai geriau nei dorinio, socialinio ugdymo, užsienio kalbų pamokos, o matematikos – geriau nei užsienio kalbų ir socialinio ugdymo pamokos. Lietuvių gimtosios kalbos pamokos įvertintos geriau nei užsienio kalbų pamokos.

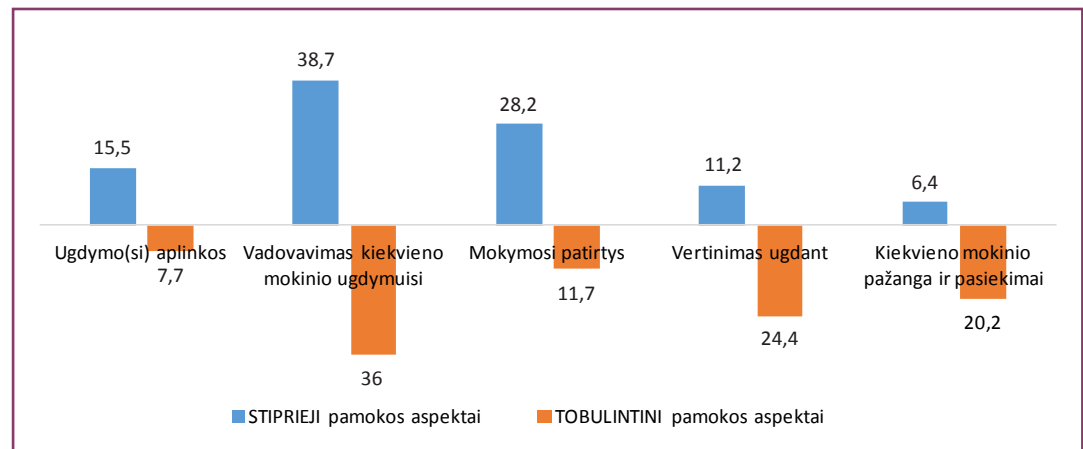
2.12 pav. Mokomųjų dalykų vertinimų (balais) vidurkiai

Stiprieji ir tobulintini pamokos aspektai

Atliekant pamokos kokybės išorinį vertinimą, buvo nustatyti ir stiprieji, ir tobulintini pamokos aspektai. Apibendrinti duomenys parodė, kad didžiausiai pamokų daliai būdingas stiprusis aspektas buvo vadovavimas kiekvieno mokinio mokymuisi, mažiausiai – kiekvieno mokinio pažanga ir pasiekimai (2.13 pav.). Be to, dažniausiai tobulinti buvo pasirinktas vadovavimas mokinio ugdymuisi, o rečiausiai kaip tobulintinas žymėtas ugdymosi aplinkų aspektas. Nors vidutiniškai ugdymosi aplinkos buvo įvertintos aukščiausiai, tačiau, kaip stiprusis aspektas, jos pažymėtos nedidelėje dalyje pamokų. Nemažoje dalyje (ketvirtadalyje) stebėtų pamokų kaip tobulintini buvo pažymėti vertinimo ugdant, penktadalyje pamokų – mokinio pažangos ir pasiekimų aspektai.

2.13 pav. Pamokų dalis (proc.) pagal stipriuosius ir tobulintinius pamokos aspektus

3.

ORGANIZACINIAI PAMOKOS ASPEKTAI (TYRIMO REZULTATAI)

Tyrimo pavadinimas: „Švietimo kokybę gerinantys modernios pamokos aspektai Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose“.

Tyrimo tikslas – nustatyti švietimo kokybę gerinančių modernių pamokos aspektų paplitimą ir jų pasireiškimo sąlygas Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose.

Atlikimo laikas: 2019 m. vasario–spalio mėn.

Tyrimo autoriai: dr. Albinas Kalvaitis, Nacionalinė švietimo agentūra.

Mokinių sėkmė pamokoje priklauso nuo daugelio veiksnių. Vienas iš svarbesnių veiksnių – mokytojo gebėjimas taip organizuoti savo pamoką, kad ji besimokančiajam būtų kuo naudingesnė. LR švietimo ir mokslo ministras 2015 m. patvirtino *Geros mokyklos koncepciją*, kurioje nustatytos mokyklos ir atskiro mokytojo veiklos kryptys ir gairės, įgyvendinant bendrojo ugdymo programas. Akivaizdu, kad *Geros mokyklos koncepcijoje* daug dėmesio skiriama organizaciniams modernios pamokos aspektams, joje parodytas siektinas šiuolaikinės pamokos modelis.

Atliekant NMVA (nuo 2019 m. rugsėjo NMVA padaliniai integruoti į Nacionalinę švietimo agentūrą) organizuojamą mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, išorinį vertinimą, stebimos kiekvieno mokyklos mokytojo vedamos pamokos ir kitos ugdomosios veiklos. Šis stebėjimas vertintojams suteikia galimybę tiesiogiai pažvelgti į pamokoje vykstančius procesus ir juos įvertinti. NMVA vertintojai, apsiranę bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų pamokose, užpildo specialų pamokos vertinimo protokolą, parengtą atsižvelgiant į *Geros mokyklos koncepcijoje* įvardytus geros mokyklos (ir, atitinkamai, geros pamokos toje mokykloje) požymius.

2019 m. vasario–birželio mėnesiais buvo atlikta 2018 metais NMVA vertintojų aplankytose 75 šalies bendrojo ugdymo mokyklose stebėtos 4 801 pamokos stebėjimo protokolų analizė. Išanalizuoti tik bendrojo ugdymo dalykų pamokų stebėjimo protokolai, bet nebuvo nagrinėti mokiniams skirtų konsultacijų, klasės valandėlių, pagalbos mokiniui specialistų (pvz., logopedų) užsiėmimų ar neformaliojo švietimo būrelių stebėjimo rezultatai. Akivaizdu, jog rengiant mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, kurių veikla bus vertinama konkrečiais metais, sąrašą, nereikalaujama, kad tai būtų reprezentatyvus sąrašas ir į jį įtrauktos mokyklos atspindėtų bendrojo ugdymo mokyklų pasiskirstymą Lietuvoje pagal mokyklos tipą, miesto ir kaimo mokyklų santykį ar kitus labai svarbius reprezentatyvumo kriterijus. Kita vertus, NMVA vertintojai aplankytose mokyklose kasmet analizuoja daugelio (paprastai

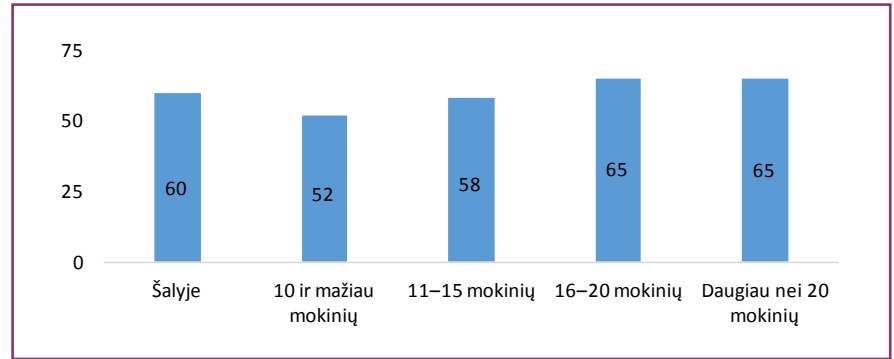
kelių tūkstančių) mokytojų kasdienį darbą, todėl stebėtų pamokų protokolų analizė parodo realią situaciją visos šalies mokyklose. Būtina atsiminti, kad vertinant stebėtų pamokų protokolus, atliekama antrinė duomenų analizė, t. y., apžvelgiami NMVA vertintojų jau surinkti duomenys ir nėra galimybės analizuoti tegul ir svarbius antrinei analizei pamokos organizavimo aspektus, jei jie nebuvo reikšmingi NMVA vertintojams.

Vykdam antrinę analizę, buvo atlikta pamokos stebėjimo protokoluose įvardytų konkrečių organizacinių pamokos aspektų apibūdinimo koreliacija su turimais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais ir vertinta, kaip analizuotų organizacinių pamokos aspektų pasireiškimas priklauso nuo šių mokytojo, pamokos ar mokyklos požymių. Taip vertinta, kaip ir kokiose pamokose ir šalies bendrojo ugdymo mokyklose paplitę laikmečio reikalavimus atitinkantys pamoką apibūdinantys organizaciniai aspektai. Analizuojant surinktus duomenis, atsižvelgta į šiuos mokytojo, pamokos ar mokyklos požymius:

- stebėtą pamoką vedusio mokytojo kvalifikacinę kategoriją ir jo bendrojo darbo stažo trukmę;
- mokinių skaičių klasėje;
- mokyklos tipą;
- mokinių skaičių mokykloje;
- nemokamai maitinamų mokinių dalį mokykloje (kaip mokyklos mokinių socialinio, ekonominio ir kultūrinio konteksto rodiklį);
- mokykloje dirbančių aukščiausios kvalifikacijos pedagogų (mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų) dalį (kaip mokytojų bendruomenės kvalifikacijos rodiklį);
- 0–9 ir 0–14 metų darbo stažą turinčių mokyklos mokytojų dalį (kaip mokyklos mokytojų bendruomenės vidutinio amžiaus rodiklį);
- vietą (miestas ar kaimas), kurioje veikia mokykla.

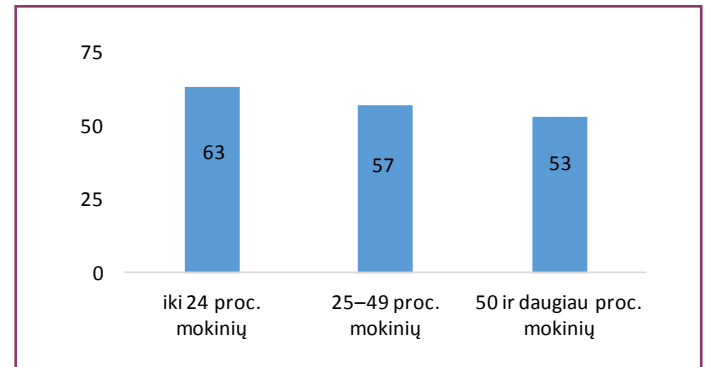
Analizuojant pamokų stebėjimo protokolus, buvo vertinta, ar NMVA vertintojų stebėta pamoka buvo moderni – ar buvo organizuotas porų / grupių darbas, ar per pamoką vykdytas bandymas, ar pamoka vyko kitoje nei klasė vietoje, ar mokiniai per pamoką pristatė savo parengtus darbus, ar buvo organizuota mokinių diskusija arba edukaciniai žaidimai. Tokia modernios pamokos samprata pagrįsta *Geros mokyklos koncepcija*, kurioje tvirtinama, kad geroje mokykloje pamokų tipai, struktūra ir scenarijai gali būti labai skirtingi. Analizuojant pamokų stebėjimo protokolus, nustatyta, kad modernios pamokos alternatyva buvo pamoka, kurioje aktyviai veikia vien mokytojas, o mokiniai daugiausia tik pasyviai vykdo jo nurodymus. NMVA vertintojų surinkti duomenys parodė, kad moderniomis galima laikyti 60 proc. visų pamokų. Nustatyta, jog tikimybė, kad pamoka bus moderni, priklauso nuo mokinių skaičiaus klasėje. Galima teigti, kad modernios pamokos NMVA vertintojų statistiškai reikšmingai dažniau buvo stebėtos didesnėse pagal mokinių skaičių klasėse (3.1 pav.).

3.1. Modernių pamokų dalis – vidutiniškai šalyje ir pagal mokinių skaičių klasėje (proc.)

Atliekant vertinimą modernios pamokos statistiškai reikšmingai dažniau buvo stebėtos mokyklose, kuriose mokosi mažiau nemokamai maitinamų mokinių (3.2 pav.), taigi, galima manyti, kad mokyklose, kuriose nemokamai maitinamų (paprastai žemesnio SEK statuso) mokinių yra daugiau, ko gero, kyla didesnis pavojus neįgyti šiuolaikinio mokymo(si) įgūdžių.

3.2. Modernių pamokų dalis pagal nemokamai maitinamų mokinių dalį mokykloje (proc.)

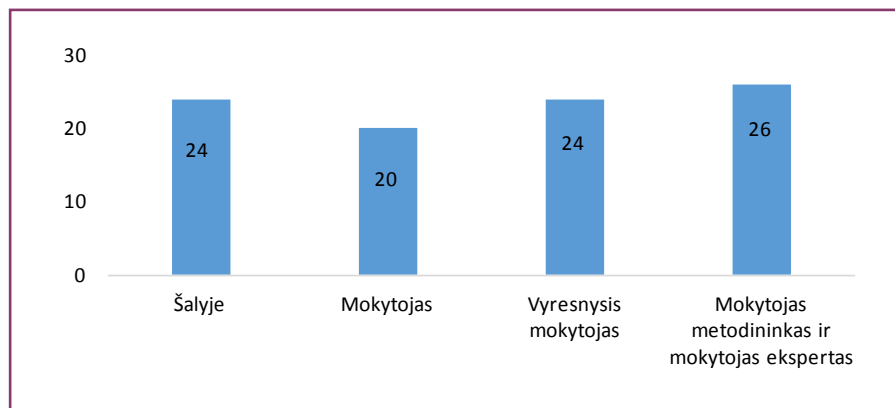
Surinkti duomenys taip pat rodo, kad modernios pamokos statistiškai reikšmingai dažniau stebėtos:

- mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų pamokose;
- progimnazijose;
- mokyklose, kuriose mokosi 600 ir daugiau mokinių.

Koreliacijos su kitais nusistatytais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais jokių statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė.

Dar vienas pamokos organizavimo aspektas, į kurį kreipė dėmesį NMVA vertintojai per stebėtas pamokas, buvo ugdymo individualizavimas ir diferencijavimas. *Geros mokyklos koncepcijoje* kalbama apie būtinybę siekti nuolatinės asmeninės pažangos, atsižvelgiant į asmeninės raidos galimybes ir mokiniui tinkamiausią būdą ir tempą. Būtina pažymėti, kad atliekant antrinę pamokų stebėjimo protokolų analizę, savaime suprantamas klasėje besimokančių specialiųjų ugdymosi poreikių (toliau – SUP) mokinių ugdymo individualizavimas arba mokymo diferencijavimas, kai vedama jungtinė dviejų klasių pamoka, nebuvo laikomas kiek nors reikšmingu ugdymo individualizavimu ar diferencijavimu. Alternatyva pamokai, kuriai būdingas ugdymo individualizavimas ir diferencijavimas, buvo pamoka, kurioje visi mokiniai (nebent išskyrus SUP mokinius) gavo vienodo lygio mokomąją medžiagą ir visi visiškai vienodai dirbo. Situacija, kai mokiniams buvo skiriama skirtinga mokymo apimtis (greičiau užduotis atlikę mokiniai gavo papildomų to paties lygio užduočių), analizuojant buvo laikoma ugdymo diferencijavimu. Surinktų duomenų analizė parodė, kad tik 24 proc. visų NMVA vertintojų stebėtų pamokų buvo nustatytas tam tikras ugdymo individualizavimas ar diferencijavimas. Analizuojant paaiškėjo, kad statistiškai reikšmingai dažniau per pamoką ugdymą individualizavo arba diferencijavo aukščiausią kvalifikaciją turintys mokytojai (3.3 pav.).

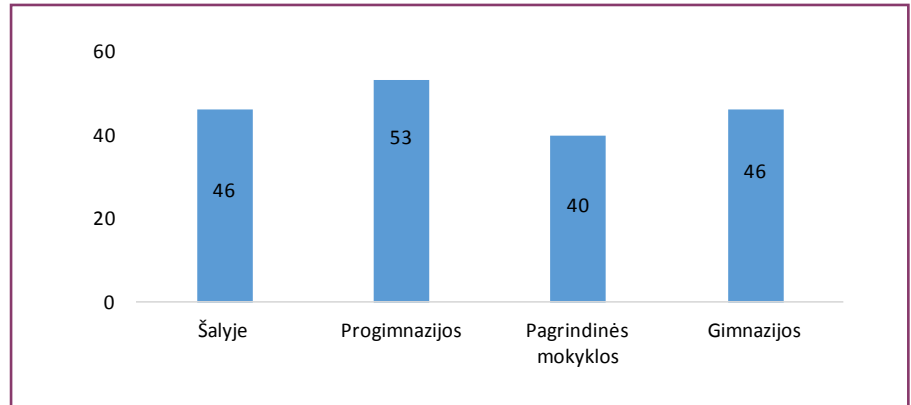
3.3. Pamokų, kuriose ugdymas buvo individualizuojamas arba diferencijuojamas, dalis – vidutiniškai šalyje ir pagal mokytojo kvalifikacinę kategoriją (proc.)

Koreliacijos su kitais nusistatytais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais jokių statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė.

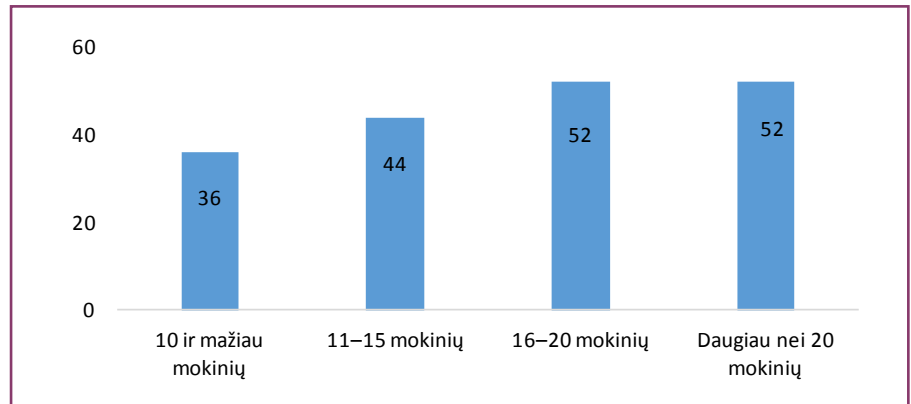
Geros mokyklos koncepcijoje nustatyta, kad geroje mokykloje ugdymas turi būti grindžiamas dialogu (taip pat ir mokinių tarpusavio), be to, privalu ugdyti bendruomeniškumą. Todėl analizuojant pamokų stebėjimo protokolus buvo tirta, kaip dažnai NMVA vertintojų stebėtose pamokose buvo organizuotas mokinių bendradarbiavimas. Analizė parodė, kad nuoseklus mokinių bendradarbiavimas stebėtas 46 proc. visų pamokų. Surinktus duomenis analizuojant pagal bendrojo ugdymo mokyklų tipą, matyti, kad dažniausiai mokinių bendradarbiavimas buvo stebėtas progimnazijose vykusiose pamokose (3.4 pav.).

3.4. Pamokų, kuriose buvo organizuotas mokinių bendradarbiavimas, dalis – vidutiniškai šalyje ir pagal pagrindinį mokyklos tipą (proc.)

Duomenų analizė parodė, kad įvairių formų mokinių bendradarbiavimas statistiškai reikšmingai dažniau organizuojamas klasėse, kuriose mokosi daugiau mokinių (3.5 pav.), nors, atrodytų, turėdami mažiau mokinių, mokytojai galėtų lengviau organizuoti kokios nors formos bendrą jų darbą.

3.5. Pamokų, kuriose buvo organizuotas mokinių bendradarbiavimas, dalis pagal mokinių skaičių klasėje (proc.)

Organizuotas mokinių bendradarbiavimas statistiškai reikšmingai dažniau stebėtas:

- mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų pamokose;
- mokyklose, kuriose nemokamai maitinamų mokinių buvo mažiau nei 25 proc.,

- mokyklose, kuriose mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų dalis sudarė 60 ir daugiau proc. visų mokytojų;
- mokyklose, kuriose mokėsi daugiau nei 600 mokinių.

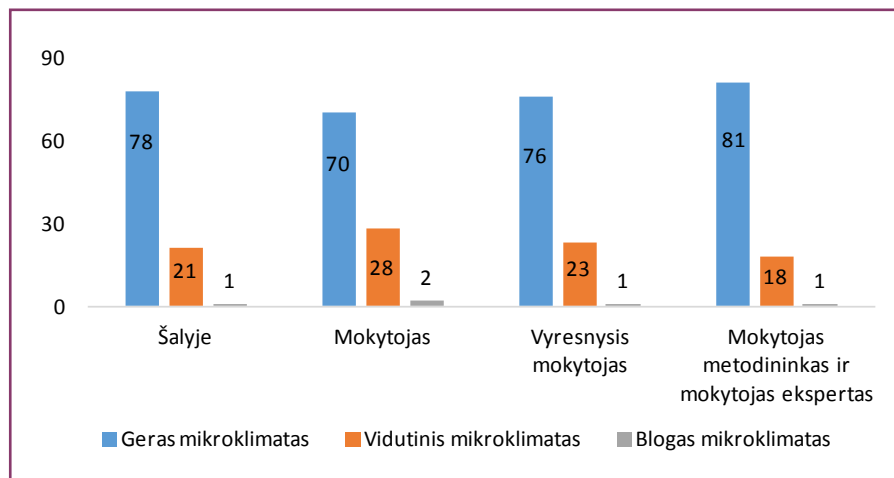
Koreliacijos su kitais nusistatytais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais jokių statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė.

Paskutiniiais metais edukologai ir žiniasklaida didelį dėmesį skiria klasės aplinkos (mikroklimato) analizei. Dažniausiai domimasi, ar klasės mikroklimatas padeda mokiniams mokytis. *Geros mokyklos koncepcijoje* taip pat daug dėmesio skiriama mokinių savijautai (ar mokinys jaučiasi priimtas, gerbiamas, saugus, ar jis džiaugiasi būdamas mokykloje) ir bendruomeniškumo ugdymui (ar jaučiamas narystės, vienybės jausmas, ar rūpinamasi kitais, teikiama pagalba, prisiimami įsipareigojimai). *Geros mokyklos koncepcijoje* pabrėžiama būtinybė, kad mokykloje vyrautų darna, humaniški santykiai, tolerancija ir geranoriškumas. Surinkti duomenys rodo, kad, apskritai paėmus, 78 proc. stebėtų pamokų vyravo geras, mokytis padedantis, 21 proc. – vidutiniškas, bet dar ne itin trukdantis mokytis ir 1 proc. – blogas, mokytis trukdantis mikroklimatas. Atsižvelgiant į tai, kad blogo, mokytis trukdančio mikroklimato stebėtose pamokose NMVA vertintojai praktiškai nenustatė, būtina aiškintis, kada, NMVA vertintojų nuomone, stebėtų pamokų mikroklimatas buvo tik vidutiniškas ir kada – geras.

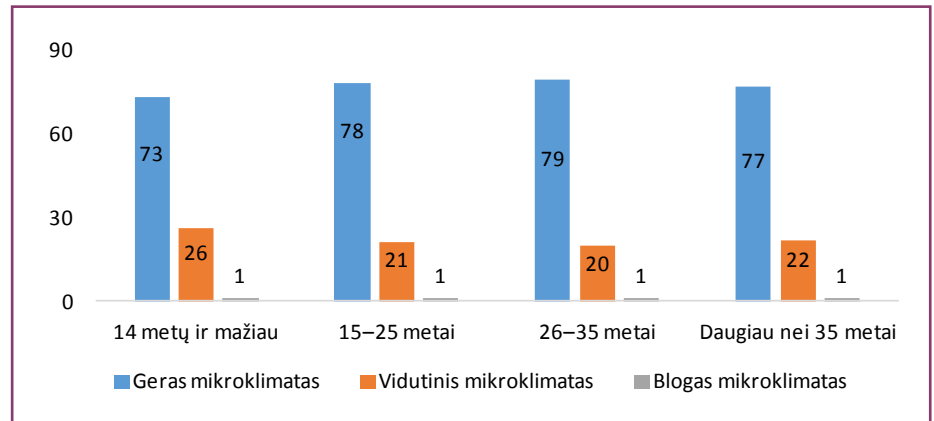
Surinkti duomenys rodo, kad geras mikroklimatas statistiškai reikšmingai dažniau buvo stebėtas mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų pamokose (3.6 pav.).

Atlikta analizė taip pat parodė, kad pamokos mikroklimatas priklauso ir nuo mokytojų darbo stažo – bent 15 metų darbo stažą turinčių mokytojų pamokose statistiškai reikšmingai dažniau NMVA vertintojai nustatė gerą, padedantį mokytis, ir kur kas rečiau – vidutinišką, bet dar ne itin trukdantį mokytis mikroklimatą. Kita vertus, statistiškai reikšmingai dažniau mažiausią darbo stažą turinčių mokytojų pamokose buvo nustatytas tik vidutiniškas klasės mikroklimatas (3.7 pav.).

3.6. Stebėtų pamokų dalis pagal jose vyravusį mikroklimatą – vidutiniškai šalyje ir skirtingas kvalifikacines kategorijas įgijusių mokytojų pamokose (proc.)

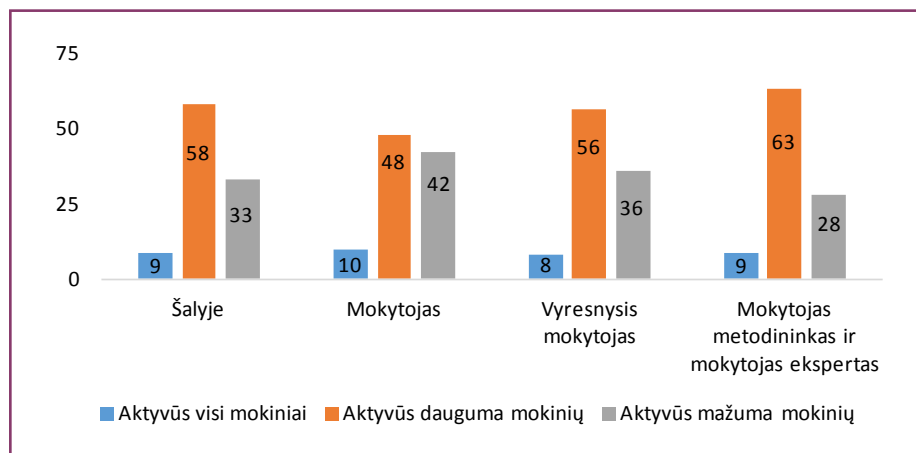
3.7. Stebėtų pamokų dalis pagal jose vyravusį mikroklimatą skirtingą darbo stažą turinčių mokytojų pamokose (proc.)

Koreliacijos su kitais nusistatytais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais jokių statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė.

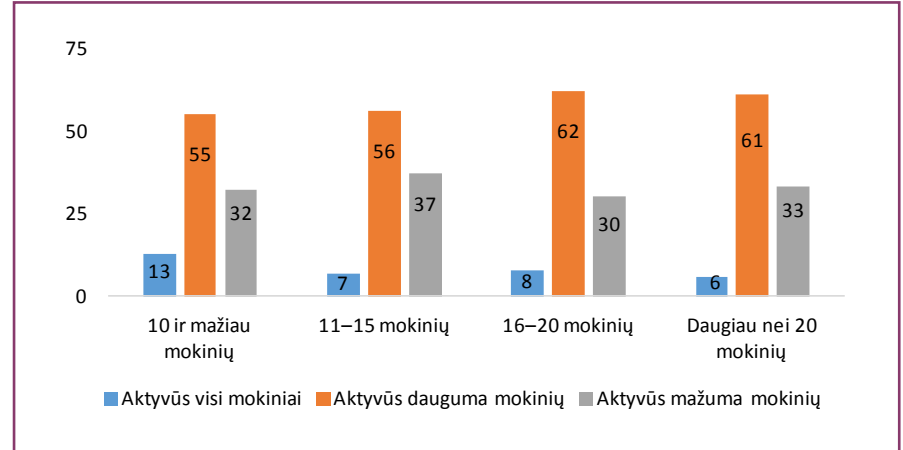
Geros mokyklos koncepcijoje didelis dėmesys skiriamas gyvenimo mokykloje aspektui, kalbama apie saviraiškų ir aktyvų dalyvavimą, padedantį lavinti mokinių mąstymo, kūrybiškumo ir lyderystės gebėjimus. Tad ir geroje mokykloje vykstančioje pamokoje mokinys turėtų būti aktyvus mokymosi dalyvis. NMVA vertintojai pamokos stebėjimo protokole žymėjo, kokia stebimos klasės mokinių dalis aktyviai įsitraukė į pamokoje vykstančius procesus. NMVA vertintojų surinkti duomenys rodo, kad apskritai šalyje 9 proc. stebėtų pamokų aktyvūs buvo visi mokiniai, 58 proc. pamokų – dauguma, o 33 proc. pamokų – tik mažuma klasės mokinių (paprastai gabesnieji). Aktyvumo pamokoje koreliacija su įvairiais nusistatytais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais parodė, kad galima stebėti statistiškai reikšmingą mokinių aktyvumo per pamoką koreliaciją su mokytojo turima kvalifikacine kategorija – vertindami mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų vestas pamokas, NMVA vertintojai aiškiai dažniau nei vertintose vyresniųjų mokytojų ir ypač mokytojų pamokose konstatavo, jog aktyvūs yra dauguma klasės mokinių (3.8 pav.). Pažymėtina, jog surinkti duomenys rodo, kad nuo mokytojo turimos kvalifikacinės kategorijos nepriklauso, ar jam pavyks į aktyvų darbą klasėje įtraukti visus mokinius.

3.8. Pamokų dalis pagal mokinių aktyvumą mokymo procese – vidutiniškai šalyje ir skirtingas kvalifikacines kategorijas įgijusių mokytojų pamokose (proc.)

Aptariant aktyvų mokinių darbą klasėje, galima manyti, kad mokytojui yra lengviau pasiūlyti aktyvių veiklų mažesniai mokinių skaičiui – juk daug paprasčiau suvaldyti pamokoje vykstančius procesus, kai klasėje mokosi mažiau mokinių. Tačiau analizuojant surinktus duomenis paaiškėjo, kad vertinant mokinių aktyvumą per pamoką skirtingo dydžio klasėse, galima stebėti priešingą situaciją, nei tada, kai buvo lyginamas mokinių aktyvumas skirtingas kvalifikacines kategorijas įgijusių mokytojų pamokose. Vertinant mokinių aktyvumą skirtingas kvalifikacines kategorijas įgijusių mokytojų pamokose, skyrėsi pamokų, kuriose aktyvūs buvo tik mažuma klasės mokinių, procentas, o lyginant mokinių aktyvumą per pamoką skirtingo dydžio klasėse, skyrėsi pamokų, kai aktyvūs buvo visi klasės mokiniai, dalis (3.9 pav.). Taigi, surinkti duomenys rodo, kad mažam klasės mokinių aktyvumui per pamoką klasės dydis, ko gero, neturi reikšmingos įtakos. Duomenų analizė parodė, kad situacija, kai per pamoką aktyvūs dauguma klasės mokinių, dažniau stebima tada, kai klasėje mokosi daugiau nei 15 mokinių. Koreliacijos su kitais tyrėjo nusistatytais mokytojo, pamokos ar mokyklos požymiais jokių statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė.

3.9. Pamokų dalis pagal mokinių aktyvumą mokymo procese skirtingo dydžio klasėse (proc.)

Surinkti duomenys leidžia teigti, kad NMVA vertintojų stebėta situacija miesto ir kaimo mokyklose iš esmės nesiskiria, nors kartais, analizuojant tą patį pamokos aspektą, statistiškai reikšmingai skiriasi padėtis mažose ir didelėse pagal mokinių skaičių klasėse. Apibendrinant taip pat galima teigti, kad iš analizuotų mokytojo, pamokos ar mokyklos požymių didžiausią įtaką įvairiems organizaciniams pamokos aspektams pasireikšti turi mokytojo kvalifikacinė kategorija ir mokinių skaičius klasėje.

4.

PAŽANGOS SAMPRATA MOKYKLOSE (TYRIMO REZULTATAI)

Tyrimo pavadinimas: „Pažangos samprata mokyklose (pagal mokyklų įsivertinimo duomenis)“.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti mokyklų dažniausiai tobulinamas veiklas ir mokyklų veiklos tobulinimo poveikį mokinių ir pačių mokyklų pažangai.

Atlikimo laikas: duomenys buvo renkami nuo 2018 m. gruodžio 4 d. iki 2019 m. vasario 5 d.

Tyrimo autoriai: dr. Svajonė Mikėnė ir Edita Gailiūtė, Nacionalinė švietimo agentūra.

Vienas iš Valstybinės švietimo 2013–2022 m. strategijos (VŠS) tikslų – „įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną“. Įsivertinimas padeda nustatyti silpnesnes mokyklos veiklos sritis ir jas tobulinant artėti prie kokybiškesnio švietimo. 2022 m. VŠS siekinys – užtikrinti, kad visos Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos (100 proc.) savo pažangą skelbtų ŠVIS, tačiau prie jo artėjama lėtai. 2017 m. 81 proc. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų įsivertinimo ir pažangos informaciją pateikė NMVA², o 78 proc. pažangos ataskaitas skelbė ŠVIS; 2017–2018 mokslo metų arba 2018 kalendorinių metų pažangos ataskaitas NMVA pateikė dar mažiau – 75,9 proc. visų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų. Skyriuje pateikiama reprezentatyvaus tyrimo – 2017–2018 mokslo metų arba 2018 kalendorinių metų mokyklų įsivertinimo anketų (pažangos ataskaitų) duomenų analizės rezultatų dalis, apimanti mokyklų tobulinti pasirinktų sričių rodiklių bendrąją apžvalgą ir mokyklų pateiktų atsakymų į du atvirus klausimus („Kas mokykloje pagerėjo, kai Jūs patobulinote šią veiklą?“ ir „Kokį poveikį mokinio brandai, pažangai ir pasiekimams turėjo pasirinktos veiklos tobulinimas?“) turinio analizę.

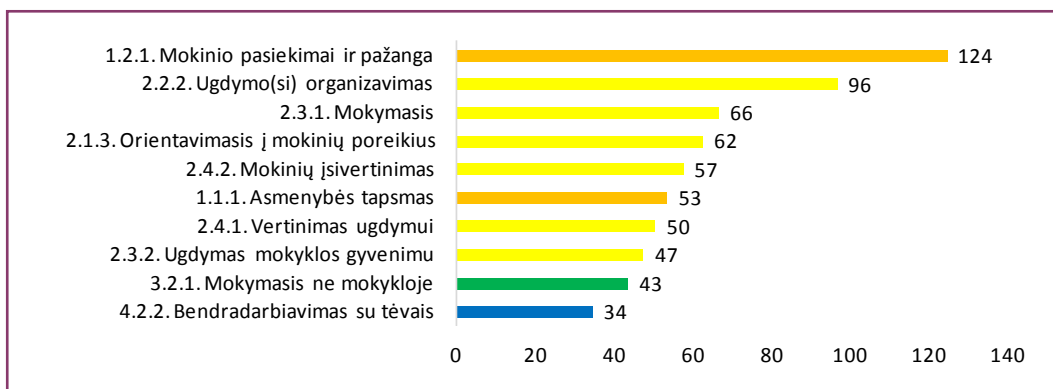
Mokyklų tobulinti pasirinktų sričių rodiklių bendroji apžvalga

Remiantis *Mokyklos, įgyvendinančios bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo metodika* (2016) (toliau – įsivertinimo metodika), svarbiausias mokyklos veiklos kokybės požymis yra rezultatai – kas pasiekama ugdant mokinius, kokia yra rezultatų kaita. Kita sritis – ugdymas(is) ir mokinių patirtys – svarbi tuo, kad lemia ugdymo rezultatus dviem ugdymo proce-

² Nuo 2019 m. rugsėjo NMVA padaliniai integruoti į Nacionalinę švietimo agentūrą.

so aspektais: formaliojo ugdymo ir viso mokyklos gyvenimo. Mokyklų pažangos ataskaitų duomenys rodo, kad 2017–2018 m. m. (2018 m.), palyginti su 2016–2017 m. m. (2017 m.), į dažniausiai tobulinamų rodiklių dešimtuką pateko tie patys rodikliai³, kaip ir anksčiau, – daugiausia mokyklų rinkosi tobulinti rezultatų ir ugdymo(si) ir mokinių patirčių sričių rodiklius (4.1 pav.). Dažniausiai pasirinktas tobulinti rodiklis – „mokinio pasiekimai ir pažanga“ (124 mokyklos). Tačiau 2017–2018 m. m. (2018 m.) daugiau mokyklų rinkosi tobulinti „asmenybės tapimo“ rodiklį (jis pakilo iš 9 į 6 vietą), siekdamos, kad mokiniai suvoktų savo asmenybės unikalumą, gebėtų įsivertinti asmeninę kompetenciją, pasitikėtų savo jėgomis ir nebijotų sudėtingų uždavinių, mokėtų valdyti konfliktus, bendrauti ir bendradarbiauti, suvoktų išsilavinimo ir mokymosi vertę, turėtų tolesnio mokymosi siekių bei planų ir kt. Kitas pastebimas pokytis – „bendradarbiavimo su tėvais“ rodiklis tobulintas rečiau (nukrito iš 8 vietos), tačiau išlieka dažniausiai tobulinamų veiklų dešimtuks.

4.1 pav. Dažniausiai tobulinta veikla; 10 dažniausiai tobulintų rodiklių (N = 854)*

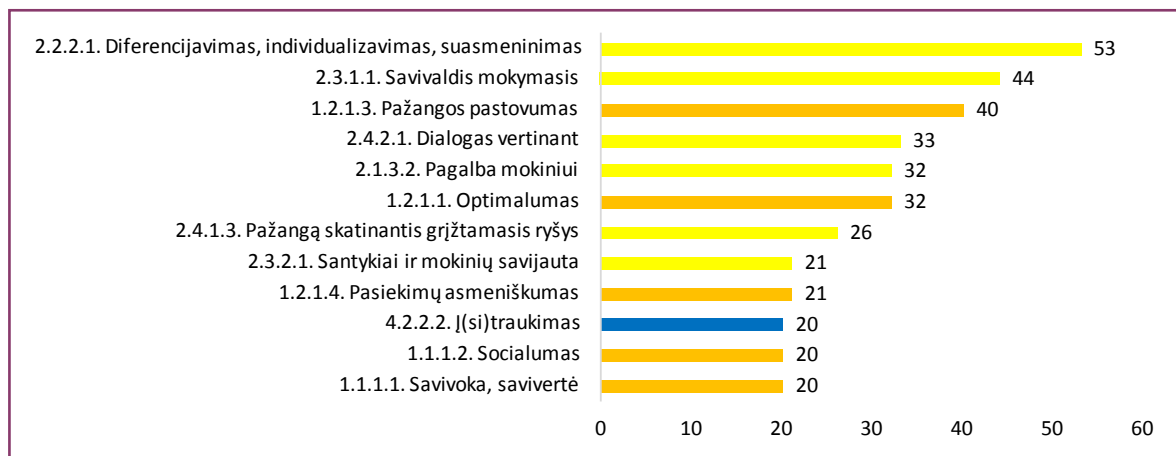
* Spalvų reikšmės: geltona – ugdymo(si) ir mokinių patirčių srities rodikliai; oranžinė – rezultatų srities rodikliai; žalia – ugdymo(si) aplinkos srities rodikliai; mėlyna – lyderystės ir vadybos srities rodikliai.

Analizuojant dažniausiai tobulinti pasirenkamas veiklas pagal raktinį žodį⁴ (4.2 pav.), nustatyta, kad net šeši dažniausi pasirinkimai yra iš ugdymo(si) ir mokinių patirčių, penki – iš rezultatų ir vienas – iš lyderystės ir vadybos srities. Dažniausiai tobulintas rodiklis – „diferencijavimas, individualizavimas ir suasmeninimas“: mokytojai siekė labiau pripažinti mokinių skirtis, atsižvelgti į jas, organizuoti mokymą(si), individualizuoti ugdymo tikslus, mokymosi būdus ir tempą. Antroje pagal dažnumą vietoje – „savivaldis mokymasis“. Siekiama, kad mokiniai gebėtų išsikelti mokymosi tikslus, savarankiškai pasirinkti uždavinių atlikimo būdą, rasti reikiamą informaciją ir priemones, klausti ir prašyti pagalbos, aptarti ir vertinti savo mokymąsi, planuoti ir valdyti laiką; gebėtų pateikti pažangos įrodymus, reflektuoti savo patirtį. Trečioje vietoje tarp dažniausiai tobulintų rodiklių – „pažangos pastovumas“, jis siejamas su rezultatų sritimi. Tobulinant šį rodiklį, pažangos tempą siekiama pritaikyti prie mokinio galių, pažangą atpažinti ir įrodyti; pažanga turi teikti mokiniui augimo džiaugsmą ir atrodyti prasminga.

³ Žr. Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybę. Metinis pranešimas 2018.

⁴ Įsivertinimas atliekamas pagal sritis, kurios skirstomos temomis, o temos skaidomos į rodiklius. Greta rodiklio pavadinimo vartojami ir raktiniai žodžiai, kuriais lakoniškai įvardijamas rodiklio turinys, esminis kokybės požymis ar jos vertinimo kriterijus.

4.2 pav. Dažniausiai tobulinta veikla pagal raktinį žodį; 10 dažniausiai tobulintų rodiklių (N = 854)*

* Spalvų reikšmės: geltona – ugdymo(si) ir mokinių patirčių srities rodikliai; oranžinė – rezultatų srities rodikliai; mėlyna – lyderystės ir vadybos srities rodikliai.

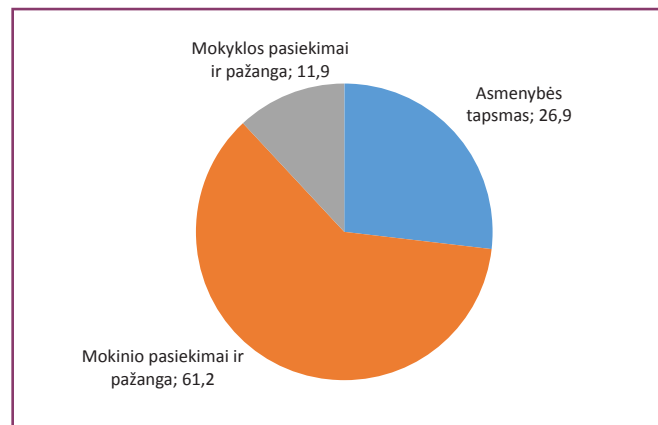
Mokyklų pažangos, pasiektos atlikus pasirinktos veiklos patobulinimus, įsivertinimas

Pateikdamos pažangos ataskaitas, mokyklos atsakė į atvirus klausimus: „Kas mokykloje pagerėjo, kai Jūs patobulinote šią veiklą?“ ir „Kokį poveikį mokinio brandai, pažangai ir pasiekimams turėjo pasirinktos veiklos tobulinimas?“. Toliau pateikiami reprezentatyvios mokyklų imties (278 iš 835 ataskaitas pateikusių mokyklų) atsakymų turinio analizės rezultatai.

Pažanga, pasiekta patobulinus rezultatų sritį

Iš visų rezultatų sritį tobulinti pasirinkusių mokyklų didžiausia dalis (61,2 proc.) rinkosi tobulinti **mokinio pasiekimus ir pažangą** (4.3 pav.). Tai rodo, kad mokinio pasiekimai – aktualiausia ir problemiškausia sritis; tą patvirtina dideli mokinių pasiekimų atotrūkiai, nustatyti atliekant nacionalinius tyrimus (*Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2019. Mokinių pasiekimų atotrūkis, 2019*). Daugiau nei ketvirtadalis (26,9 proc.) mokyklų nusprendė tobulinti **asmenybės tapsmo** rodiklį, likusios 11,9 proc. mokyklų didžiausią dėmesį skyrė **mokyklos pasiekimų ir pažangos** tobulinimui.

4.3 pav. Rezultatų sritį tobulinti pasirinkusių mokyklų pasiskirstymas pagal tobulinamą rodiklį (mokyklų dalis, proc.)

Mokyklų pateiktuose pažangos aprašymuose daugiausia atsispindėjo pasirinktos veiklos tobulinimo **poveikis mokinių asmenybės brandai, bendrosioms kompetencijoms** (15,9 proc. išsakytų teiginių). Buvo paminėti tokie pastebėti tobulėjimo aspektai: mokiniai pasitiki savo jėgomis, nebijo sudėtingų uždavinių, geba išreikšti savo nuomonę, tapo atsakingesni, savarankiškesni; mokiniai geba bendradarbiauti, konstruktyviai spręsti konfliktus, tapo tolerantiškesni; mokiniai išmoko labiau įsitraukti į įvairias akcijas, veiklas, renginius, projektus, savanorišką veiklą.

Kita sritis, kurioje pastebėtas veiklos tobulinimo poveikis, – **pagerėjusi mokytojų darbo su mokiniais kokybė, tarpusavio santykiai** (14 proc. teiginių). Daugiau mokytojų stebi mokinių pasiekimus, taiko įvairesnes refleksijos ir įsivertinimo formas, dažniau suteikia grįžtamąjį ryšį; fiksuoja individualią mokinio pažangą, reguliariai aptaria įsivertinimo rezultatus, mokinių pasiekimai aptariami su mokytojais, tėvais, mokiniais; mokytojai ieško problemų sprendimo būdų ir pagalbos; daugiau atsižvelgiama į mokinių individualius poreikius, nuomones; mokytojai padeda mokiniams geriau atpažinti savo gabumus ir polinkius, skatina juos bendradarbiauti per pamokas, prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, dalyvauti konkursuose, projektuose, olimpiadose. Taip pat gerėja mokytojų tarpusavio ir mokytojų su mokiniais bendradarbiavimas; klasių vadovai ir dalykų mokytojai pasiekimų ir pažangos rezultatus analizuoja pagal bendrus susitarimus.

Dalis mokyklų minėjo teigiamus ugdymo proceso pokyčius – **pamokos organizavimo būdų ir formų, ugdymo metodų įvairovės padidėjimą** (13,1 proc. teiginių). Mokyklos pastebi, kad padaugėjo pamokų, vedamų kitose aplinkose, už mokyklos ribų, pravesta daugiau integruotų ir atvirų pamokų; pagerėjo pamokų kokybės vidurkis; mokytojai dažniau taiko aktyvius mokymo metodus, skatina mokinius įsivertinti; per pamokas labiau atsižvelgiama į mokinių skirtybes, pastebima, aptariama individuali mokinio pažanga, daugiau mokinių geba atrasti klaidas, žino, kada prašyti pagalbos; daugiau mokytojų naudojasi IKT, taikomi įvairūs mokymo būdai ir formos; vyrauja mokytojo ir mokinio dialogu pagrįstas vertinimas, daugiau mokytojų nustato aiškius pasiekimų vertinimo kriterijus, tinkamai pasirenkami pasiekimų matavimo ir vertinimo būdai.

Nemažai mokyklų pateiktų teiginių (12,1 proc.) buvo susiję su **mokinių mokėjimo mokytis, įsivertinti, stebėti savo pažangą** kompetencijų patobulėjimu. Buvo teigiama, kad sustiprėjo mokinių mokėjimo mokytis, įsivertinimo kompetencijos, mokiniai išmoko numatyti tobulintinus tikslus, tikėtinus dalykų vertinimus, veiksmingiau įsivertinti asmeninę pažangą.

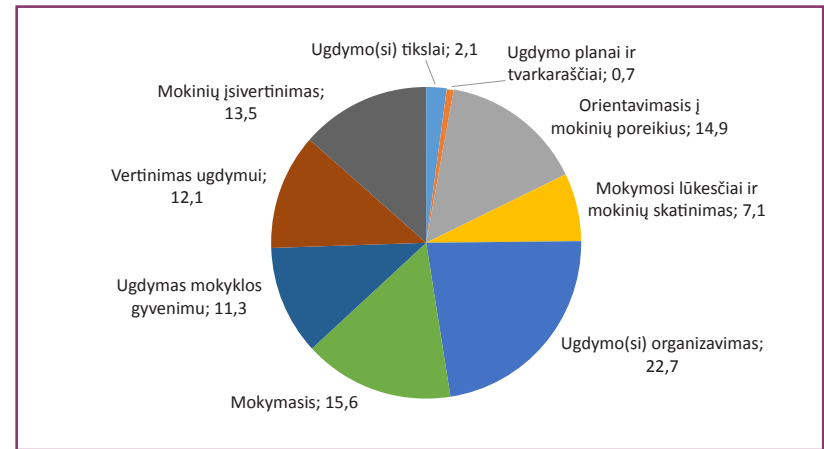
Dalis (11,2 proc.) teiginių buvo susiję su **pagerėjusiais mokinių akademiniais pasiekimais**. Iš 10,3 proc. teiginių buvo matyti, kad **tėvai labiau įsitraukė į mokinių pažangos stebėjimą**. Tėvai labiau domėjosi mokinių pažanga ir aktyviau dalyvavo ją užtikrinant. Kai kurios mokyklos pastebėjo, kad mokytojai ėmė glaudžiau bendradarbiauti su tėvais. Mokyklos pabrėžė, kad **gerėja mokinių pažangumas, daugiau atliekama namų darbų**: dalis nurodė pagerėjusį pažangumą procentais, mažėjantį nepateisintų praleistų pamokų skaičių, sumažėjusį neatliekančių namų darbų mokinių skaičių (9,3 proc.). Nedidelė dalis teiginių siejosi su **mokyklų pastangomis stiprinti mokinių motyvaciją ir nustatyti motyvacijos sustiprėjimu** (7,5 proc.). Buvo teigta, kad mokinių skatinimo sistema yra veiksminga, mokiniai skatinami už individualią pažangą, puikius pasiekimus, aktyvią veiklą. Atitinkamai, mokyklų pateiktais duomenimis, mokiniai apklausose teigė, kad jų pasiekimai ir pastangos matomi, pripažįstami, mokiniams pažanga teikia augimo džiaugsmą. Mokiniai tapo labiau motyvuoti siekti geresnių mokymosi rezultatų. Maža dalis (4,7 proc.) mokyklų pateiktų teiginių paliečia kitą labai svarbią sritį – **mokyklos mikroklimatą ir patyčių mastą**. Pastebima, kad patyčių mastas sumažėjo, mokyklos mikroklimatas pagerėjo. Nors mokyklos pažangą tobulino 8 mokyklos, tik dviejų mokyklų ataskaitose minima **padaryta mokyklos pažanga**. Viena mokykla teigė, kad padaugėjo norinčiųjų mokytis joje, kita – kad tapo sveikata stiprinančia mokykla.

Pažanga, pasiekta patobulinus ugdymo(si) ir mokinių patirčių sritį

Ugdymo(si) ir mokinių patirčių srityje vyravo didžiausia pasirinktų tobulinti aspektų įvairovė (4.4 pav.). Daugiausia – daugiau nei penktadalis į imtį patekusių mokyklų – tobulino ugdymo(si) organizavimą, beveik šeštadalis tobulino mokymąsi, panaši dalis mokyklų rinkosi tobulinti orientavimąsi į mokinių poreikius ir kiek mažiau – mokinių įsivertinimą. Mažiausiai mokyklų tobulino ugdymo(si) tikslus ir planus bei tvarkaraščius.

Mokyklų, tobulinusių ugdymo(si) ir mokinių patirčių sritį, ataskaitose nurodomi pagerėjimai siejosi su labai įvairių sričių rezultatais, pasižymėjo didele įvairove.

4.4 pav. Ugdymo(si) ir mokinių patirčių sritį tobulinti pasirinkusių mokyklų pasiskirstymas pagal tobulinimo rodiklius (mokyklų dalis, proc.)

Didžiausia dalis – 32 mokyklos (22,7 proc.) – rinkosi tobulinti **ugdymo(si) organizavimą**. Po atliktų patobulinimų mokytojai ėmė labiau atsižvelgti į mokinių individualius poreikius, gebėjimų lygį, mokymosi stilius bei tempą ir diferencijuoti ugdymo(si) veiklas; pagerėjo pamokų kokybė, jos tapo įdomesnės, nes jose dažniau taikyti įvairesni arba aktyvesni mokymo(si) metodai, IKT, daugiau organizuota integruotų ar netradicinėse erdvėse vykusių pamokų, edukacinių išvykų, taikyti įvairūs grupinio darbo metodai. Dalis mokyklų pabrėžė mokytojų kvalifikacijos kėlimo veiklas, paskatinusias ugdant mokinius taikyti naujas žinias ir metodus; pastangas drausmei gerinti, nustatant aiškius susitarimus ir įsipareigojimus, organizuojant patyčių prevencijos programas. Rečiau minėta, kad imtasi reguliariai fiksuoti individualią mokinio pažangą, atnaujintas ugdymo turinys, mokiniai aktyviau dalyvauja konkursuose.

15,6 proc. mokyklų tobulino **mokymąsi**. Po atliktų patobulinimų mokyklos dažniausiai minėjo šiuos pagerėjusius aspektus:

- daugiau mokinių **geba išsikelti mokymosi tikslus**;
- pradėta **stebėti mokinio pažangą** (minėta, kad buvo sukurtas individualios pažangos stebėjimo ir įsivertinimo lapas, pažangos aplankai, elektroninė individualios pažangos sistema ar pan.). Kaip veiklos tobulinimo rezultatas nurodomos sukurtos priemonės mokinių pažangai stebėti, bet nekalbama apie šių priemonių naudą ar veiksmingumą stebint mokinio pažangą;
- stiprėja **mokinių gebėjimas bendradarbiauti**, daugiau pagalbos teikiama silpniau besimokančiajam;
- mokytojai aktyviau ir veiksmingiau **teikia pagalbą mokantis** (konsultuoja, įvertinę teikia grįžtamąjį ryšį);
- mokytojai **dažniau skatina mokinių savarankiškumą** (atlikdami užduotis mokiniai pasirenka atlikimo būdą, geriau susiranda reikiamą informaciją, drąsiau klausia ir prašo mokytojų pagalbos ir pan.);
- **mokinių tėvai labiau įsitraukia į ugdymo procesą** (daugiau tėvų dalyvauja aptariant ir analizuojant mokinių pasiekimus).

21 mokykla (14,9 proc.) rinkosi tobulinti **orientavimąsi į mokinių poreikius**. Analizuojant šios srities atsakymus, pagerėjusį orientavimąsi į mokinių poreikius rodė labiau individualizuota prieiga prie specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, susitelkimas į individualizuotas užduotis, skiriamas įvairių gebėjimų mokiniams, mokyklų pastangos, nukreiptos į gabius mokinius (jiems buvo parenkami būdai, leidžiantys siekti geresnių rezultatų).

Mokinių įsivertinimą tobulino 13,5 proc. mokyklų. **Mokinių įsivertinimo** aspektus tobulinusios mokyklos dažniausiai pastebėjo šiuos teigiamus pokyčius:

- mokiniai labiau įsitraukė į savo mokymosi pasiekimų vertinimą, pažangos rezultatų stebėjimą ir rezultatų apmąstymą;
- mokytojai ėmė dažniau taikyti įvairesnius mokinių įsivertinimo būdus ir priemones, labiau skatina mokinius įsivertinti, apmąstyti, kaip jie mokosi ir kiek išmoksta, įsivertinimas dažniau grindžiamas dialogu;
- dažniau rengiami dvišaliai (mokinių ir mokytojų) arba trišaliai (mokinių, mokytojų ir tėvų) individualūs pokalbiai apie mokinių pažangą ir pasiekimus;
- tėvai labiau įsitraukė į mokymosi procesą: stebi individualią savo vaikų pažangą.

Vertinimą ugdymui tobulinti rinkosi 12,1 proc. mokyklų. Tobulindamos šią sritį, daugelis mokyklų taisė, tobulino mokinių pažangos ir vertinimo tvarkos aprašus, todėl pagerėjo vertinimo veikla, imti naudoti įvairesni vertinimo ir įsivertinimo būdai bei kriterijai. Mokytojai ėmė dažniau taikyti grįžtamojo ryšio metodus, teikdami informaciją mokiniams ir tėvams apie mokinių pasiekimus ir jų vertinimą.

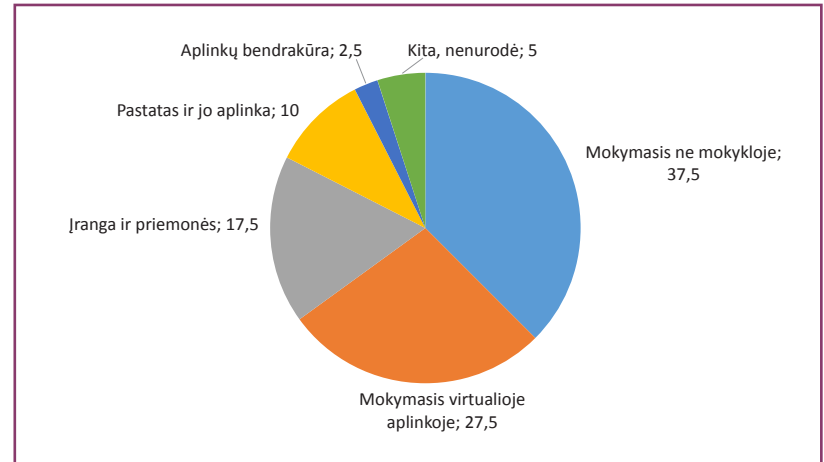
Ugdymą mokyklos gyvenimu tobulino 11,3 proc. mokyklų. Dažniausiai minėti įvykę pokyčiai:

- **pagerėjo mokinių drausmė**, jie labiau laikosi mokinio ar klasės taisyklių;
- **padidėjo emocinis saugumas**, sumažėjo patyčių mastas;
- mokiniai **labiau skatinami bendradarbiauti** ir pastebimas glaudesnis jų bendradarbiavimas;
- mokyklos **aktyviau skatina vaikus įsitraukti į mokyklos gyvenimą**: įdomią ir prasmingą socialinę veiklą, šventes, projektus, mokinio poreikius atitinkančius būrelius. Mokyklos pastebi, kad šios veiklos motyvuoja mokinius išreikšti save, bendradarbiauti, ugdo patriotiškumą ir pagarbą vienas kitam, mokiniai labiau jaučiasi priklausantys bendruomenei;
- mokiniai labiau įsitraukė į **mokyklos savivaldą**, sustiprėjo **lyderystės gebėjimai**.

Pažanga, pasiekta patobulinus ugdymo(si) aplinkų sritį

Dviem trečdaliams mokyklų aktualiausios ugdymo(si) aplinkų tobulinimo sritys yra susijusios su **mokymusi netradicinėse erdvėse**. Daugiau nei trečdalis mokyklų buvo pasirinkusios tobulinti **mokymąsi ne mokykloje; mokymąsi virtualioje aplinkoje** tobulino kiek daugiau nei ketvirtadalis mokyklų. Kas dešimta ugdymo(si) aplinkų sritį tobulinusi mokykla rinkosi gerinti pastato ir jo aplinkos būklę (4.5 pav.).

4.5 pav. Ugdymo(si) aplinkų sritį tobulinti pasirinkusių mokyklų pasiskirstymas pagal tobulinimo rodiklius (mokyklų dalis, proc.)

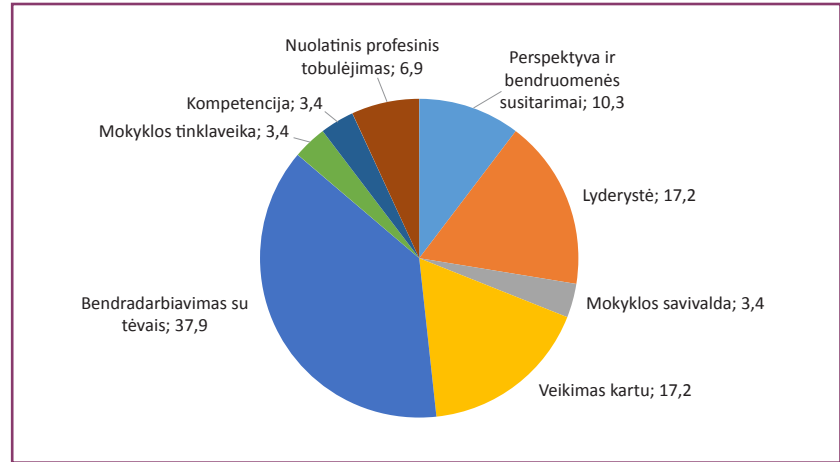

Tobulinant **mokymąsi netradicinėse erdvėse**, pamokos dažniau buvo organizuojamos ne klasėse, bet kitose mokyklos patalpose arba teritorijoje; pamokos vyko edukacinėse išvykose, gamtoje ir kt. Be to, mokyklos stengėsi atnaujinti ar įrengti naujas mokymosi patalpas (pvz., naujas IT klases ar sporto salę), pirko naują IKT įrangą ir priemones (kompiuterius, išmaniąsias lentas, virtualiuosius ekranus ir pan.). Mokyklos, įsigijusios naują IKT įrangą, rūpinosi ir mokytojų kvalifikacijos kėlimu: organizavo seminarus, mokymus, kaip naudotis IKT priemonėmis. Mokyklos gerino ugdymą virtualioje aplinkoje (5 mokyklos) ir mokymosi aplinką (5 mokyklos), dalis mokyklų į aplinkų bendrakūrą įtraukė ir mokinius (4 mokyklos). Vertindamos, kas pagerėjo mokykloje, patobulinus ugdymo(si) aplinką, mokyklos dažniausiai išskyrė konkrečius **ugdymo aplinkos aspektus**. Pavyzdžiui, buvo teigiama, kad aplinka tapo šiuolaikiškesnė, patogesnė mokytis ir mokyti, ugdymo priemonės tapo naujoviškesnės; minėtos ir pagerėjusios mokytojų darbo sąlygos. Kita dalis mokyklų nurodė atliktų atnaujinimų **poveikį**: minėjo, kad atnaujinus mokyklą pamokos tapo šiuolaikiškesnės, padidėjo mokinių susidomėjimas pamokomis, pagerėjo jų motyvacija mokytis; 4 mokyklos teigė, kad pagerėjo mokinių pasiekimai. Vis dėlto, nemaža dalis į imtį atrinktų mokyklų (7), patobulinusių mokyklos pastatą ir jo aplinką, įrangą ar priemones, aplinkos tinkamumo nesusiejo su įtaka ugdymo procesui.

Pažanga, pasiekta patobulinus lyderystės ir vadybos sritį

Dauguma mokyklų tobulino **mokymąsi ir veikimą komandomis** (58,6 proc.), 31 proc. – **veiklos planavimą ir organizavimą**, mažiausiai (10,3 proc.) tobulino **asmens meistriškumą**. Žvelgiant nuodugniau į pasirinktus tobulinti rodiklius, 37,9 proc. mokyklų tobulino **bendradarbiavimą su tėvais**, 17,2 proc. – **veikimą kartu** (tai – mokymosi ir veikimo komandomis rodikliai); 17,2 proc. rinkosi tobulinti **lyderystę**, 10,3 proc. mokyklų tobulino **perspektyvą ir bendruomenės susitarimus** (tai – veiklos planavimo ir organizavimo rodikliai). Mažiausiai mokyklų rinkosi tobulinti **mokyklos savivaldą, mokyklos tinklaveiką, kompetencijų** (po 1 mokyklą) (4.6 pav.).

4.6 pav. Lyderystės ir vadybos sritį tobulinti pasirinkusių mokyklų pasiskirstymas pagal tobulintus rodiklius (mokyklų dalis, proc.)

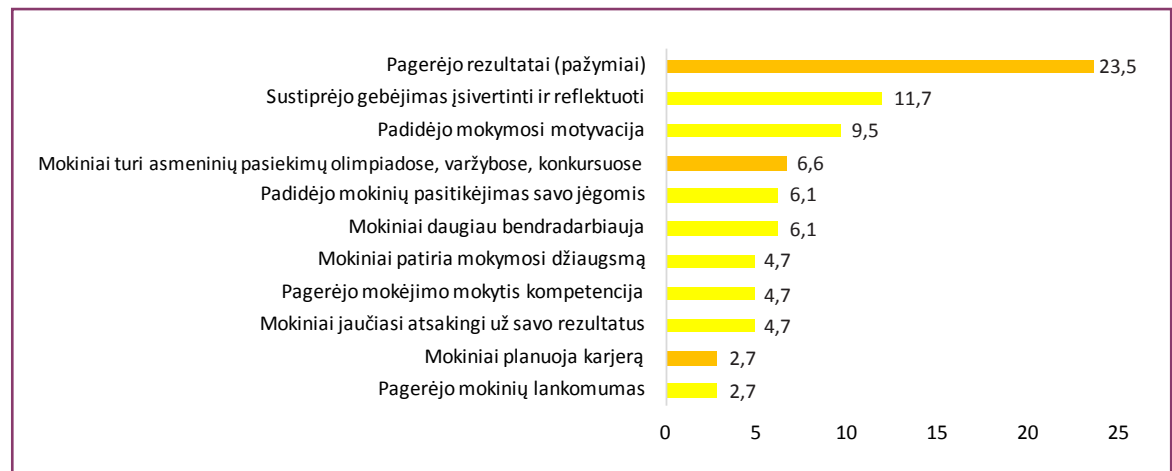

Mokymąsi ir veikimą komandomis tobulino daugiausia mokyklų. Labiausiai pabrėžiamas pagerėjęs bendradarbiavimas su tėvais: tėvai aktyviau lankosi susirinkimuose, domisi, kaip galėtų patys padėti vaikams, domisi mokyklos gyvenimu, įvairiais būdais įsitraukia į vaikų ugdymą(si). Pavyzdžiui, minėta, kad tėvai vedė pamokas mokiniams, prisidėjo prie švenčių ir renginių organizavimo. Dalis mokyklų minėjo pagerėjusį mokytojų tarpusavio bendradarbiavimą: mokytojai dažniau mokosi vieni iš kitų, kartu dirba įvairiuose projektuose. Patobulinus **veiklos planavimą ir organizavimą**, plėtojama pasidalyta lyderystė (3 mokyklose); labiau orientuojamasi į mokinių poreikius ir mokiniams teikiama tinkamesnė pagalba (3 mokyklose); kuriami geresni strateginiai, metiniai planai ir veiklos programos – jie labiau grindžiami bendru mokytojų, mokinių, tėvų, socialinių partnerių sutarimu (1 mokykloje); patobulėjo ugdymo procesas (per pamokas taikomi įvairesni mokymo metodai, „ugdymas organizuojamas be mokyklinio skambučio“ ir pan.) (1 mokykloje); pagerėjo mokinių nuomonė apie Mokinių tarybos veiklą (1 mokykloje). **Asmens meistriškumą** tobulino mažiausia lyderystės ir vadybos sritį tobulinti pasirinkusių mokyklų (3). Kaip tobulinimo rezultatą viena mokykla minėjo sustiprėjusį tėvų pasitikėjimą mokytojais, didesnes mokytojų pastangas. Kita mokykla pabrėžė mokytojų socialinių ir emocinių kompetencijų tobulinimą; trečioji mokykla minėjo, kad 91 proc. mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų dalyvavo kvalifikacijos kėlimo kursuose, nepatikslinga, kokie kursai buvo pasirinkti.

Veiklų tobulinimo poveikis mokinių brandai, pažangai ir pasiekimams

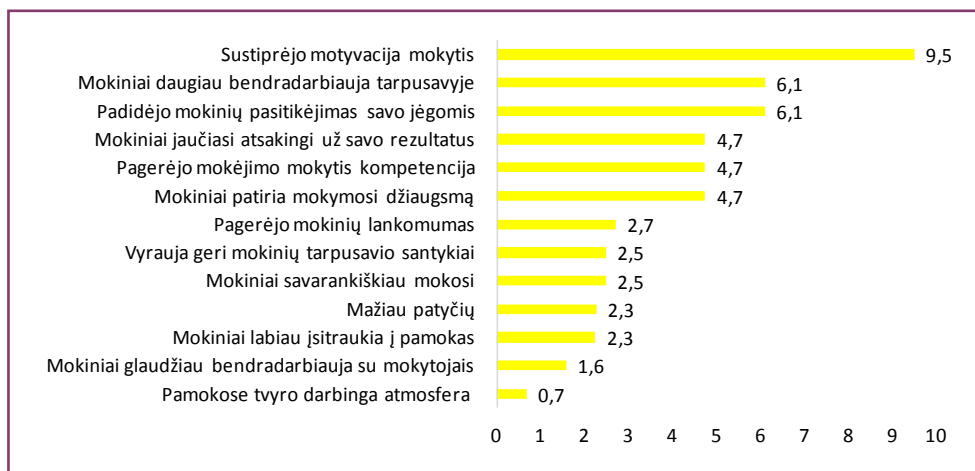
Geros mokyklos koncepcijoje „svarbiausiu sėkmingos mokyklos veiklos požymiu laikomas tinkamas mokyklos misijos įgyvendinimas, t. y. geri (pageidaujami, priimtini) ugdymo(si) rezultatai ir turtingos, įsimenančios, prasmingos, malonios gyvenimo mokykloje patirtys. Šiuo metu, visuomenei vertinant mokyklą, yra įprasta pagrindiniais jų gerumo rodikliais laikyti formalius akademinius – egzaminų, testų – rezultatus. Koncepcijoje skiriama ne viena rezultatų rūšis (asmenybės branda, pasiekimai ir pažanga). Svarbu atsižvelgti ir į rezultatų pasiekimo būdą: jų neturėtų būti siekiama skaudžiomis ar gniuždančiomis patirtimis. Abu aspektai – rezultatai ir jų pasiekimo procesas – yra lygiaverčiai.“ (Geros mokyklos koncepcija, 2015). Vertindamos, kokį poveikį mokinio brandai, pasiekimams ir pažangai turėjo pasirinktos veiklos tobulinimas, beveik ketvirtadalis mokyklų nurodė **gerėjančius ar gerus mokinių pažymius** (4.7 pav.), dažnai konkretizuodamos, kokie pasiekimų tyrimai tai parodė: 21 mokykla minėjo PUPP (pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą), 35 mokyklos – NMPP (nacionalinius mokinių pasiekimų patikrinimus), 15 mokyklų – VBE (valstybinius brandos egzaminus). Tai, kad mokinio pasiekimai dar labai dažnai susiejami su konkrečiais žinių patikrinimais ir įvertinimais pažymiais, rodo, jog mokyklose vis dar stiprus **apibendrinamasis vertinimas**. Kita vertus, galime išvelgti ir kitas tendencijas, artimesnes **formuojamajam vertinimui ir ugdymo(si) patirtims** (4.7 pav.): sustiprėjo mokinių gebėjimas įsivertinti ir reflektuoti (11,7 proc.), padidėjo mokymosi motyvacija (9,5 proc.), išaugo pasitikėjimas savo jėgomis (6,1 proc.), gerėja mokinių tarpusavio bendradarbiavimas (6,1 proc.), mokiniai patiria mokymosi džiaugsmą (4,7 proc.), pagerėjo mokėjimo mokyti kompetencija (4,7 proc.), mokiniai jaučiasi atsakingi už savo rezultatus (4,7 proc.), pagerėjo lankomumas (2,7 proc.). Be to, kai kurios mokyklos nurodo asmeninius mokinių pasiekimus įvairiose olimpiadose, varžybose bei konkursuose (6,6 proc.) ir tai, kad mokiniai planuoja savo karjerą (2,7 proc.).

4.7 pav. Dažniausiai nurodytas poveikis mokinio brandai, pasiekimams ir pažangai, kurį padarė pasirinktos veiklos tobulinimas (N = 278), mokyklų dalis (proc.)

Geros mokyklos koncepcijoje pabrėžiama, kad pozityvios mokymosi patirtys (rezultatų pasiekimo procesas) yra lygiai tokios pat svarbios, kaip ir rezultatai. Remdamiesi 4.8 pav. pateiktais duomenimis, galime tiksliau įvertinti, kokį dėmesį, kalbėdamas apie tobulintų veiklų poveikį mokinio brandai, pasiekimams ir pažangai, mokyklos skiria **mokymosi patirtims**. Savo pažangos aprašymuose mokyklos įvardijo šias mokymo(si) patirtis: sustiprėjo motyvacija mokytis, mokiniai daugiau bendradarbiauja tarpusavyje, padidėjo mokinių pasitikėjimas savo jėgomis (4.8 pav.).

4.8 pav. Dažniausiai nurodytas poveikis, kurį padarė pasirinktos veiklos tobulinimas mokymo(si) patirtims (N = 278), mokyklų dalis (proc.)

Šaltiniai:

- *Geros mokyklos koncepcija*, patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308.
- *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2019. Mokinių pasiekimų atotrūkis.* (2019). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija.
- *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“.
- *Mokyklos, įgyvendinančios bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo metodika*, patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-267.
- Mokyklų pažangos per 2017–2018 mokslo metus arba 2018 kalendorinius metus įsivertinimo empiriniai duomenys.
- *Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybė. Metinis pranešimas 2018.* Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra. Vilnius, 2018.
- *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745 „Dėl valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.

**MOKYKLŲ, VYKLANČIŲ BENDROJO UGDYMO PROGRAMAS,
VEIKLOS KOKYBĖS VERTINIMAS
2017–2018 m.**

Redaktorė *Anželika Tekutienė*
Maketuotojas *Valdas Daraškevičius*

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento
IT, leidybos ir logistikos skyrius, M. Katkaus g. 44, 09217 Vilnius
Skelbiama adresu <https://www.nsa.smm.lt/infrastrukturos-pletros-departamentas/leidiniai/naujausi/>

Internetinis leidinys
ISBN 978-609-96120-9-6

